

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Excursions en Roumélie et en Morée par Mme Dora d'Istria.— Διαδρομή ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Πελοποννήσῳ, — ὑπὸ τῆς Κυρίας Δώρας Ἰστριάδος — (Τόμ. Α'. I—XII, 1—584— Τόμ. Β'. 1—668)— εἰς 42ον. 1863.— ἐν Τυρόβῳ (Zurich), παρὰ Μαυέρεφ καὶ Τσελλέρεφ. Ἐν Παρισίοις, παρὰ I. Χερβουλιέζου.

4) Βιογραφικά τινα περὶ τῆς συγγραφέως. (*)

Ἡ πολλαχόθεν παρ' ἡμῖν γνωστὴ πριγκήπισσα Ἑλένη Μασσάλκη, ἥ, κατὰ τὸ φιλολογικὸν αὐτῆς ἔπωνόμιον, Δώρα Ἰστριάς, ἐπίσημος κατὰ τὴν ἔσπεριαν Εὐρώπην συγγραφεὶς, ὀλόκληρον ἀφιερῶσα τὸν βίον αὐτῆς ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ ἰδίως ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανικῶν ἐθνῶν καὶ μάλιστα τοῦ ἑλληνισμοῦ, κινεῖ ἐκάστοτε τὸν χάρεντα ἅμα καὶ ὀξὺν αὐτῆς κάλαμον μετὰ στοργῆς ὑπὲρ ἡμῶν παρὰ τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ συνηγοροῦσα καὶ γενναίως κατὰ τὸν κακοβούλιον ἡμῶν ἐχθρῶν ἀγωνιζομένη.

Ἡ μεγαλοφυῆς αὐτῆς γυνὴ, ἔλκουσα τὸ γένος ἐκ τῆς μακεδονικῆς Ἰλλυρίας, εἶναι ἀπόγονο, τοῦ γκικαίου γένους, ὅπερ ἀπὸ τοῦ 1658 πολλοὺς εἰς τε τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαυίαν παρέσχεν ἡγεμόνας. Ἐγεννήθη δὲ ἐν Βουκουρεστίοις τῇ 22 Ἰανουαρίου 1828, ἐκ πατρὸς Μιχαὴλ Γκίκα, ἀδελφοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ 1834—1842 ἡγεμονεύσαντος τῆς Βλαχίας Ἀλεξάνδρου· συνεζεύθη τῷ 1849 μετὰ τοῦ Ῥώσου πρίγκηπος Ἀλεξάνδρου Μασσάλκη. Ὅθεν, κατὰ παράδοξόν τινα τύχην, αὐτὴ περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ τὰ στοιχεῖα πασῶν τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανικῶν ἐθνοτήτων, τῆς ἑλληναλβανικῆς, λέγω, τῆς βλαχικῆς καὶ τῆς σλαβικῆς.

Ἄλλ' οὔτε τὸν βαθὺν ἑλληνισμὸν τῶν γονέων αὐτῆς ἐπὶ φιλομουσίᾳ ἐν Βλαχίᾳ διακριθέντων, οὔτε τὴν ἑλληνικὴν αὐτῆς ἀνατροφήν καὶ παιδείαν, οὔτε τὰς εὐτυχεῖς περιστάσεις καθ' αἷς θαυμασίως τὴν δαιμονίαν αὐτῆς μεγαλοφυΐαν ἀνέπτυξε δυνάμεθα ἐνταῦθα ν' ἀναφέρωμεν· οὐ μόνον διότι ταῦτα εἶναι ἤδη γνωστὰ ἐκ τῶν ἐν Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ πολλάκις ἤδη ἐκδοθεισῶν βιογραφιῶν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ διότι σπεύδοντες νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ προκείμενον δὲν δυνάμεθα νὰ ἐγκύψωμεν εἰς ἔργον πολλὴν ἀπαιτοῦν τὴν διατριβήν.

Λέγομεν δὲ, ὅτι αὐτὴ ἐκ περιωπῆς κατοπτεύσασα τὴν εὐρωπαϊκὴν κοινωνίαν καὶ συνιδοῦσα τῶν ἐν Ἀνατολῇ ἀδελφῶν αὐτῆς τὰς τύχας καὶ τὸν εὐκλεῆ

ἀναλαβοῦσα ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας τῶν ἐθνῶν, ὡς πρόδρομον τῶν ἐνδόξων αὐτῆς συγγραφῶν ἐξέδωκεν ἐν Βελγίῳ τὸ περὶ τοῦ μοναστικοῦ βίου ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ (La vie monastique dans l'église orientale — 12ον.— 1855 Paris. I—XXIII, 1—468. Ἐκδοσ. Β'. 42ον 1858—Paris I—XI, 1—341), ἀποκαλύπτουσα μέγαν τινὰ συγγραφεῖα, προοιμιαζομένη τὴν μεγάλην κατὰ τῆς δουλοσύνης πάλην, καὶ τὴν πνευματικὴν τυραννίαν πολεμοῦσα τὴν διὰ τοῦ μοναχικοῦ φαντάσματος ναρκώσασάν ποτε τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν. Ἐν δὲ τῇ Ἑλβετίᾳ ἐξέδωκε τὴν γερμανικὴν Ἑλβετίαν (La Suisse allemande et l'ascension du Mönch, 12. 1856— Paris. 4 vol.) τετράτομον σύγγραμμα, ἐν ᾧ εὐγλωττος γινομένη κηρυξ ὑπὲρ τῆς προόδου τῶν ἐθνῶν, ἐν συνεχείᾳ ἐμφύχων εἰκόνων καὶ μελετῶν, εἰς αἷς τῆς θαυμασίας ἐκείνης χώρας ἡ σπουδὴ ἀξιολόγους παρέχει ἀφορμὰς, γενναίως ἀνακινοῦσα τὰ θεμελιωδέστατα τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων, τὸν θησαυρὸν τοῦ παρελθόντος εἰς τοὺς ἐπιζῶντας ἐπισφηνύει καὶ τὸ μέλλον μετ' ἐλπίδος παρασκευάζει. Ὅθεν τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦτο μετὰ πόθου εἰς πολλὰς τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν μετεφράσθη.

Ἐἰς μισητοτέρα δὲ πασῶν τυραννία παρίσταται τῇ Δώρᾳ ἡ ὑπὸ τὴν παπικὴν τιάνην κρυπτομένη καὶ καταφερομένη μάλιστα κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας, ὡς ἐμφαινοῦσης τὸ κύρος καὶ περιεχούσης σπέρματα ἐλευθερίας, ἅτινα πρὸς πᾶσαν πρόοδον δύνανται ν' ἀρμόσωσι καὶ νὰ καρποφορήσωσι. Κατὰ τοιαύτης δὲ τυραννίας ἐξέδωκε τὸ περὶ τοῦ παπισμοῦ καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανῶν (Les orientaux et la Papauté).

Γινώσκουσα δὲ, ὅτι ὁ ἐν τῇ Ἀνατολῇ πολιτισμὸς συνδέεται μάλιστα πρὸς τὴν ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ θέσιν τοῦ γυναικείου φύλου καὶ ὅτι τὰ τῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς παραγνωρίζονται, σπεύδει νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὴν παρ' ἡμῖν γυναῖκα τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀξίαν. Ὅθεν ἐπὶ τούτῳ ἐξέδωκε δίτομον περὶ τῶν Ἀνατολιτιδῶν σύγγραμμα (Les femmes en Orient. 8ον Zurich 1860. 1er vol. La péninsule Orientale. 2° vol. La Russie), ὅπερ εἶναι συγχρόνως θριαμβευτικὴ ὑπὲρ τῆς Ἀνατολῆς ἀπολογία, καλλίστη τις ἐθνογραφικὴ πινακοθήκη, βαθεῖν ἀπαρτίζουσα ἐνότητα καὶ ἀσφαλῶς εἰς τὸ σκοπούμενον τὸν ἐκθαμβὸν ἀναγνώστην ἀγούσα. Ἄν δὲ ἄλλοθεν δὲν εἶχομεν νὰ κρίνωμεν τὴν ἀξίαν τοῦ πονήματος τούτου καὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ ἑλληνισμοῦ συνηγορίας, ἤρκει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ διαβόητος Φαλλμεράιερ, καὶ τοὶ μετὰ σεβασμοῦ γράφων, κατέκρινε τὴν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων συμπάθειαν τῆς Δώρας· εἰς

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Βιογραφικὰς εἰδήσεις περὶ τῆς πριγκήπισσης Μασσάλκη ἐξέδοτο ἡ Πανδώρα πρό τριῶν ἐτῶν. Ἴδε τόμ. ΙΑ'. σελ. 119.

δὲ τὴν περίστασιν ταύτην ἀναφέρονται τρία ἐν τῷ *Αἰῶνι* τότε δημοσιευθέντα ἄρθρα (ἔτους ΚΒ'. ἀρ. 1914, 1915 καὶ 1917, 27, 31 Αὐγούστου καὶ 3 Σεπτεμ. 1860). Τοῦτου τοῦ συγγράμματος διὰ τῶν κυριωτάτων ἐν Εὐρώπῃ περιοδικῶν φύλλων καὶ ἡμερησίων ἐπαινεθέντος (ἴδε μεταξὺ ἄλλων *Mme la comtesse Dora d' Istria par Armand Pammier. Son Paris 1863*) ἔχομεν ἤδη καὶ ἑλληνικὴν μετάφρασιν (*περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ γυναικῶν,* μετάφ. Αἰμιλίας Σκουζέ, ἐν Ἀθήναις, 1862. 2 τόμ. 8ον).

Τὸν κύριον δὲ αὐτῆς σκοπὸν σαθερῶς πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχει καὶ ὅταν ψυχαγωγικώτερα τινὰ ποιημάτια ἐκδίδῃ, ὅπερ εὐκόλως ἐννοεῖ ὁ μετ' ἐπιστάσις ἀναγινώσκων τὴν *Ἐλευσινίαν Ἀλιγγίην* ἢ τὴν *Γισλάρην* κ.τ.λ. (*Au bord des lacs helvétiques. Genève 1861*).

Ἐκ δὲ τῶν μικρῶν αὐτῆς συγγραμμάτων ἰδίως εἰς τὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀναφέρονται τὸ *περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος* (*La nationalité hellénique. Genève 1861*), τὸ *περὶ τῶν Ἰονίων νήσων* (*Les îles Ioniennes, Paris 1858*), ὅπερ παρ' ἡμῖν μετέφρασεν ὁ Κ. Μιλτιάδης Βάλλης. κ.τ.λ.

Ἐνεκα τῆς περὶ τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν ἡμετέρας μικροπαθείας καὶ τῆς ἐκ ταύτης διηνεκοῦς, ἀγόνου καὶ πολλάκις χαμαιζήλου πάλης, ἱκανῶς ἀπέστημεν τῆς θεωρίας τῶν γενικῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ συμφερόντων· ἐλίγαι δὲ σχέσεις ὑπελείφθησαν ἡμῖν ἐν τῇ Δύσει, ἐνθα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐρήμην δικαζόμενοι καταδικαζόμεθα· τὰ δὲ εὐάριθμα τῆς παλαιᾶς καὶ σεμνῆς ἐκείνης τῶν φιλελλήνων φυλῆς λείψανα κατ' ὀλίγον καὶ ἄσχετα πρὸς ἡμᾶς ἐκλείπουσιν. Ὅθεν ἡμεῖς κεχηνότερος περιμένομεν νὰ γραφῇ τι ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τῇ Δύσει, καὶ οὔτε ἀναλαμβάνομεν ἡμεῖς δραστηρίως τὸν ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἀγῶνα, οὔτε φαινόμεθα γινώσκοντες, ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ζητημάτων λύονται σήμερον ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ δικαστηρίῳ τῆς κοινῆς γνώμης· τοῦθ' ὅπερ ἐννοήσασα ἡ γείτων ἡμῶν Τουρκία ὄλην τρέφει ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ δημοσιογράφων φάλαγγα, ἅλλαι δὲ τινες συγγενεῖς ἡμῖν φυλαὶ κατὰ τοῦτο δὲν ἀπολείπονται. Διὰ ταῦτα δικαίαν εὐγνωμοσύνην ὀφείλομεν τῇ Δώρᾳ, ἣτις ἀνθ' ἡμῶν τὸν καλὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανῶν ἀγωνίζεται· διότι ἡ φωνὴ αὐτῆς, ὡς ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἐκπεμπομένη καὶ προσφιλεῖς καὶ οἰκεία οὔσα τῇ Δύσει, εἶναι ἡμῖν μάλιστα λίαν συντελεστικὴ καὶ ἀγαθοποιός.

2) *Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι περιηγήσεως τῆς συγγραφίδος. — Περὶ τῆς Διαδρομῆς.*

Ἡ πριγκήπισσα Μασσάλακη, εἰλικρινῶς καὶ θερμῶς τὴν Ἑλλάδα ἀγαπῶσα, ἤλθεν ἐνταῦθα τῇ 12

Μαΐου 1860, ὅπως ἐκπληρώσῃ παλαιὸν τινα καὶ ἐγκάρδιον πόθον αὐτῆς· διότι ἡ Ἑλλάς εἶναι οὐ μόνον γῆ τῶν πατέρων αὐτῆς καὶ πνευματικὴ μητρόπολις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, εἰς ἣν πάντα τὰ ἐκλεκτὰ πνεύματα μετ' ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ προσερχόμενα ἐπιζητοῦσι τὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος· ἀλλ' εἶναι πρὸς τοῦτοις καὶ τὸ μέγα τῶν ἀγῶνων τῆς Δώρας στάδιον· διότι ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἡ ὀρθοδοξία εἶναι τὰ δύο ζωτικώτατα τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀνατολικοῦ βίου στοιχεῖα, καθ' ὧν δεινῶς οἱ πολέμοι ἡμῖν ἀντιστρατεύονται. Διατρίψασα δὲ ἐν Ἀθήναις μέχρι τῆς 6 Ἰουλίου ἐπισκέφθη τὴν Ἀττικὴν, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Φωκίδα, τὴν Αἰτωλίαν, τὴν Ἀχαΐαν, τὴν Ἀρκαδίαν, τὴν Λακωνίαν καὶ τὴν Ἀργολίδα, συντελέσασα τὴν ἐπίπονον ταύτην περιήγησιν εἰς δύο περίπου μῆνας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο μηδὲν ὡς διατρίβουσα ἐν ταῖς πόλεσι καὶ μετὰ θαυμαστῆς ὄντως καρτερίας παντοειδεῖς ὑφισταμένη μόχθους, διὰ μέσου καταπληκτικῶν πολλὰκις δυστοπιῶν, ἐπισκέπτετο πᾶν ὅ,τι ἔκρινεν ἄξιον τῆς προσοχῆς αὐτῆς, πρὸ πάντων μετὰ τοῦ λαοῦ συγκοινωνοῦσα, εἰσερχομένη εἰς τὴν καλύβην τοῦ χωρικοῦ καὶ ἐξ οἰκείας ἀντιλήψεως τὰ κατ' αὐτὸν μαθάνουσα· ἀνευρίσκουσα τὰ λείψανα τοῦ ἀγῶνος καὶ παρ' αὐτοῦ πολλὰ αὐτοῦ ἐπεισόδια ἀποθησαυρίζουσα· ἀνερχομένη εἰς ἀποκρήμνους ἄκρας, ὅπως θαυμάσῃ κελὸν τι τόπιον, ἢ ὅπως εἰσδύσῃ εἰς τὰ καταγώγια τῆς θρησκείας ὑπὲρ ἧς συνηγορεῖ, ἢ συνίδῃ τὸν μοναχὸν, οὗ τὸ πνεῦμα κατακρίνει, ἐν αὐτοῖς τοῖς χαρακώμασι αὐτοῦ. Εὐλόγως λοιπὸν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐν τῇ Δύσει περὶ Ἑλλάδος γραψάντων ἠδυνήθη νὰ ἐξερευνήσῃ ὅσα καὶ ὅπως ἡ Δώρα. Πρὸς τοῦτοις δὲ ὀξυτάτη κατὰ τὴν ἀντίληψιν οὔσα, ἐταστικωτάτη κατὰ τὴν παρατήρησιν καὶ βαθυτάτη κατὰ τὴν κρίσιν, εὔρε τὸ μυστήριον πλεῖστα ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ νὰ μάθῃ, πολλὰ μὲν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐν τῇ ζώσῃ φύσει σπουδάζουσα, πολλὰ δὲ καὶ τῆς νεωτέρας βέλτιον ἐμβλέπουσα ἢ ἡμεῖς αὐτοὶ, ὡς ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν συνήθειαν, ἢ οἱ ξένοι, ὡς ἐστερημένοι τῶν ἀναγκαίων γνώσεων περὶ τῶν ἡμετέρων ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τῆς γλώσσης, πρὸ πάντων δὲ ἐστερημένοι τῆς μεταξὺ λαοῦ καὶ συγγραφῆς συμπαθείας δι' ἧς μόνης δύναται ὁ περιηγούμενος νὰ εἰσδύσῃ εἰς αὐτὸ τὸ βάθος τῶν ἀντικειμένων τῆς παρατηρήσεως αὐτοῦ, οὐχὶ μόνον ἐξ ἐπιπολῆς περιβλέπων αὐτά. Ὅθεν οὐ μόνον τὴν ἐθνολογικὴν ἡμῶν οὐσίαν συνειδὲν ἡ Δώρα καὶ τὴν ἠθικὴν, κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν κατάστασιν ἔγνω, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν διοικητικὸν μηχανισμόν συνέλαβεν ἐπ' αὐτοφώρῳ ὁσάκις ἢ κακῶς προσηρμόζετο, ἢ ἐκ κακοβουλίας προσέκοπτε. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄπορον, ἂν προεῖπε μετὰ τῆς αὐτῆς

ἀσφαλείας τὴν τότε παρ' ἡμῖν ἐπικειμένην μεταβολὴν τῶν καθεστῶτων.

Ἔνεκα τῶν πλεονεκτημάτων τούτων οἱ ἐν τῇ πεφωτισμένῃ Εὐρώπῃ ὑπεδέξαντο τὸ πόνημα τοῦτο μετ' εὐφημιῶν ὅθεν καὶ αὐτὴ ἡ ἐπίσημος τῆς Γαλλίας ἐφημερίς *Moniteur* ἰκανὰ περὶ αὐτοῦ ἔγραψεν ἡ γερμανικὴ ἐπιθεώρησις (*Revue Germanique*) παραβάλλει τὸ πόνημα τοῦτο τῆς Δώρας πρὸς τὸ τοῦ περικλεοῦς φιλέλληνος Θειραίου περὶ Ἑλλάδος ὁ Κ. Χ. Μονῆς (*Ch. de Mony*), ὁ γράψας τὴν ἱστορίαν *Φιλίππου τοῦ Β'* καὶ τὴν τοῦ *Λόν-Κάρλου*, μακρὸν καὶ κάλλιστον περὶ αὐτοῦ ἐκφέρει λόγον ἡ ἐφημερίς τοῦ παρ' ἡμῖν γνωστοῦ καὶ προσφιλοῦς Μάρκου Γираρδίνου (*St-Marc Girardin*) λέγει πρὸς τοὺς ἄλλοις, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι τὸ πάντων καταλληλότατον, ὅπως πείσῃ τὴν Δύσιν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιβλέπῃ μετὰ προσοχῆς εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Πάντων τέλος τῶν κομμάτων αἱ ἐφημερίδες ἐθεώρησαν τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὡς τὸ πληρέστατον καὶ ἀκριβεστάτον τῶν περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλάδος. Ὁ δὲ Κ. Λίβεν ἐν δευτέρῳ τινὶ ἄρθρῳ τῆς βιβλιογραφικῆς ἐπιθεωρήσεως (*Revue bibliographique*), ἐπαινῶν τὴν Δώραν ἐπιτάσσει, ὅτι ἡ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων μεροληψία αὐτῆς ἐξηγεῖται ἔνεκα τοῦ ὅλως πρακτικοῦ ἀγῶνος, ὃν ἀγωνίζεται ἐπιζητοῦσα νὰ βίβῃ τοὺς βαρβάρους εἰς τὴν Ἀσίαν. Αὕτη δὲ ἐπιστέλλουσα πρὸς τινὰ τῶν ἐν Ἀθήναις φίλων αὐτῆς (15 Μαΐου 1863) λέγει, ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀσίᾳ, τὸ καθ' ἑαυτὴν ἀποκλείει αὐτοὺς τῶν αὐτόθι ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ νήσων. Ἀλλὰ μακρὸν ἤθελεν ἀποβῆ, ἂν ἀνεφέρομεν τὰ κυριώτατα τῶν ὄσων ἐν τῇ πεφωτισμένῃ Εὐρώπῃ σοφοὶ ἄνδρες ἔγραψαν περὶ τοῦ προκειμένου βιβλίου· διότι, πλὴν τοῦ γαλλικοῦ, καὶ ὁ γερμανικὸς καὶ ὁ ἰταλικὸς τύπος πολλάκις καὶ πολλαχῶς τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου ἐκοινοποίησαν.

Παρ' ἡμῖν δὲ, ἂν καὶ ὁμαλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων δυσκόλως γίνονται καὶ διαδίδονται σπουδαῖα βιβλία, εὐχόμεθα νὰ ἴδωμεν ταχέως μεταφραζόμενον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος. Ἐπειδὴ ὅμως ἄχρι τοῦδε οὐδὲ σημείωσιν τινὰ ὅπως οὖν περιεκτικὴν καὶ ἀκριβῆ περὶ αὐτοῦ ἀνέγνωμεν ἐνταῦθα (*), νομίζομεν, ὅτι ἐκπληροῦμεν ἔθνικόν τι καθήκον γράφοντες βραχέα τινὰ περὶ τῶν ἐν αὐτῷ.

3) Γενικὸς χαρακτηρισμὸς τῆς Διαδρομῆς.

—*Περὶ τῶν ἐν αὐτῇ φυσικῶν εἰκόνων.*

Περὶ καταγωγῆς Ἑλλήνων.

Ἡ διαδρομὴ διαιρεῖται εἰς πέντε μέρη ὧν τὸ Α' περιέχει τὰ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ἧτοι' 1) τὰ περὶ

τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, 2) τὰ περὶ τῆς Φθιώτιδος, καὶ Φωκίδος 3) τὰ περὶ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. — τὸ Β'. τὰ περὶ Πελοποννήσου, ἧτοι' 1) τὰ περὶ Ἀχαΐας καὶ Ἠλίδος, 2) τὰ περὶ Ἀρκαδίας, 3) τὰ περὶ Λακωνίας, 4) τὰ περὶ Μεσσηνίας, 5) τὰ περὶ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. — τὸ Γ'. τὰ περὶ τῶν νήσων, ἧτοι' 1) τὰ περὶ τῶν Ἀργολικῶν νήσων, 2) τὰ περὶ τῆς Αἰγίνης καὶ Σαλαμῖνος, 3) τὰ περὶ τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν Κυκλάδων, — τὸ Δ'. τὰ περὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἧτοι' 1) τὰ περὶ τοῦ ἄστεως, 2) τὰ περὶ τῶν νέων Ἀθηνῶν, 3) τὰ περὶ τῆς περιχώρου. — τὸ Ε'. τὰ περὶ τῆς πτώσεως τῆς βαυαρικῆς δυναστείας, ἧτοι' 1) τὰ περὶ τῆς ὑπουργικῆς καταστροφῆς, 2) τὰ περὶ τῆς ἐν Ναυπλίῳ ἐπαναστάσεως, 3) τὰ περὶ τῆς κατὰ τὸν Ὀκτώβριον ἐπαναστάσεως, 4) τὰ κατὰ τὸ 1863.

Τὸ βιβλίον ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι συντεταγμένον κατ' εἶδος, ἀλλ' ἀφήγησίς τις ὃν τῶν κατὰ τόπους παρατηρήσεων, ἐντυπώσεων καὶ μελετῶν τῆς συγγραφίδος, παρέχει ποικιλωτάτας ἀφορμὰς εἰς σκέψεις καὶ συζητήσεις παντοειδεῖς, αἵτινες συνδέονται δι' ἀφανοῦς τινος πολλάκις σχέσεως καὶ ψυχολογικὴν ἐνότητα ἀποτελοῦσι. Τοῦτο δὲ παρέχει τέρψιν οὐ τὴν τυχοῦσαν τῷ ἀναγινώσκοντι καὶ ἀφορμὴν εἰς ὀξυνουστάτας ἀντιθέσεις καὶ περιέργους διὰ τὸ ἀπροσδόκητον. Οὕτω χαριέσταται καὶ καλλιτεχνόταται χωρογραφικαὶ καὶ τοπογραφικαὶ εἰκόνες παράκεινται τῇ ἐμβριθεὶ πολιτειογραφίᾳ, τῇ πολυμαθεὶ καὶ φιλοσοφικῇ ἱστορίᾳ τῶν τε ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων. Τερπνὰ καὶ χαρακτηριστικὰ ἀνέκδοτα ἰδιωτικοῦ βίου, παρὰ συζητήσεις βαθείας κοινωνικῆς, πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς φιλοσοφίας κ.τ.λ. Διότι ἡ γράφουσα μεταχειρίζεται, κατ' ἰδίαν τινὰ μέθοδον ἐξ ἰδιοφυοῦς περινοίας πηγάζουσαν, τοὺς τόπους, τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα ὡς ἀφορμὰς διεγερτικὰς τῶν φιλελευθέρων καὶ φιλελληνικῶν αὐτῆς θεωρημάτων, τῶν γενναίων καὶ ζωηρῶν αὐτῆς αἰσθημάτων. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν Ἕλληνα ἢ λαμπρὰ αὕτη πινακοθήκη, τὸ περικαλλὲς τοῦτο μωσαϊκὸν παριστᾷ ἐξειδικασμένην τινὰ ἐνότητα· διότι τὸ ὅλον εἶναι ἐμβριθῆς τις καὶ χαρίεσσα πραγματεία ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, περιέχουσα τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῆς προόδου αὐτοῦ, ἀναιροῦσα δεινὰς κατ' αὐτοῦ συκοφαντίας, ἐξηγοῦσα εἰς τὴν Δύσιν τὰ μυστήρια τοῦ βίου αὐτοῦ.

Ἡμεῖς ὅμως, ὀφείλοντες νὰ συνοψίσωμεν ἐν ὀλίγοις τὰ περιεχόμενα καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἐπιχύσωμεν τὴν αὐτὴν χάριν εἰς τὴν ἡμετέραν ἀνάλυσιν, ἀδυνατοῦμεν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν συγγραφίδα εἰς τὰς διαδρομὰς αὐτῆς, ὅθεν ἀποκομίζει ἡμῖν τὰ εὖοςμα ἐκεῖνα τοῦ πονήματος αὐτῆς ἀνθη. Διαλαμβάνοντες λοιπὸν τὰ περὶ τοῦ πολυτίμου τούτου ἔργου θέλομεν παρατάξει τὰ ὅμοια κατ' εἶδος, ὅπως εὖ-

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Πρὸς τὰ ἐν τῷ ΙΔ'. τόμῳ σελ. 128 τῆς Πανδώρας δημοσιευθέντα περὶ τοῦ ἀνά χειρᾶς συγγράμματος.

καλότερον καταδείξωμεν αὐτὰ τοῖς παρ' ἡμῖν ἀναγνώσταις, λυπούμενοι μόνον, ὅτι τὰ ὄρια τῆς παρούσης βιβλιογραφίας δὲν ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν νὰ μεταφράσωμεν μακρὰ καὶ ὀλόκληρα τῆς Διαδρομῆς χωρία, εἰ καὶ τὸ πλῆθος τῶν καλῶν χωρίων εἶναι μέγα καὶ ἡμεῖς ἠθέλομεν κινδυνεύσει, ἂν ἐπεχειροῦμεν αὐτῶν μετάφρασιν.

Ἀμίμητος εἶναι ἡ ἐν τῇ Διαδρομῇ ἐπανθοῦσα χάρις τῶν ζωηρῶν εἰκόνων τοῦ τοπίου, διὰ γενικῶν μὲν, ἀλλὰ βαθέων χαρακτήρων συντελουμένη· ἐμφαίνουσα μὲν συμπαθῆ τῆς φύσεως ἀντίληψιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὰ ζωγραφούμενα, φεύγουσα δὲ τὴν ζήτησιν καὶ γεωμετρικὴν οὕτως εἰπεῖν παράστασιν. Τοιαύτη εἶναι π. χ. ἡ ζῶσα ἐκείνη περιγραφή τῆς ἐν τῇ Ἀττικῇ φύσεως (*Τομ. Α'. σελ. 6—8).

Ἐν τῷ μέσῳ φαινομένων ἀπλῶν περιγραφῶν βαθεῖαι σκέψεις ἀνατέλλουσιν ἐκ μόνης τῆς προσεγγίσεως τοῦ ἀρχαίου καὶ νεωτέρου κόσμου πηγάζουσαι οἷον ἐν τοῖς περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ποικιλίας τῶν ἐθνικῶν χαρακτήρων, καὶ ἐν τοῖς περὶ Βοιωτίας (Α'. 21, 22 καὶ 23), ἐνθα γίνεται παράδοξός τις καὶ εὐφυῆς παραλληλία τῶν ἰδιοτήτων τῶν πάλαι Θηβαίων πρὸς τοὺς καθ' ἡμᾶς Ἄγγλους (*Α'. 31. 32), καὶ καταδεικνύεται ἡ σχέσις τινῶν ἐκ τῶν ἤρακλειων χαρακτήρων πρὸς αὐτὰς τὰς Θήβας, ἐνθα ἐν μέρει διετυπώθησαν (*Α'. 33 κ.τ.λ.).

Ἡ συγγραφεὶς προτάσσει τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἃς διέρχεται καλλιτέχνους τινὰς πίνακας φυσικῆς γεωγραφίας καὶ χωρογραφίας, ἐν τούτοις τὰ καίρια ἐν ἐμφύχῳ τινὶ ἀρμονίᾳ καὶ ὀργανικῇ ἐνότητι παριστάσθαι. Ἡ δὲ αἰσθητικὴ αὕτη ἐξεικόνισις τῆς φύσεως, ἀνέφικτος μὲν παρὰ τοῖς κοινοῖς παρατηρηταῖς, οἵτινες τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ὑπάρξεων δι' ἐνδομύχου τινὸς συμπαθείας καὶ βαθείας σκέψεως ἀδυνατοῦσι νὰ συνιδῶσι, δυσχερῆς δὲ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς βαθύτατα εἰς τὰ μυστήρια τῆς φύσεως εἰσδύσαντας, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Οὐμβόλδος ἐν τῷ προλόγῳ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ εἰκόνων, ἐνταῦθα μετ' ἐξειδικασμένης τινὸς χάριτος καὶ οἴονεὶ ἀπόνως τελεῖται. Χαρακτηριστικώταται δὲ πολλάκις θεωρεῖται μετὰ φυσικῆς τινὸς εὐκολίας διασπείρονται, οἷον ἡ περὶ τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου, οὔτινος αἱ δύο ἀκταὶ παριστάσθαι διακεκριμένην τινὰ γεωλογικὴν, γεωγραφικὴν καὶ ἐθνολογικὴν διαίρεσιν. « Ἀπὸ τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου ἡ Ἡπειρος καὶ ἡ Πελοπόννησος » πολὺ διάφορον ἐμφαίνουσιν ὄψιν. Πάντα τὰ ἠπειρωτικά ὄρη ὁ Ἑλικῶν, ὁ Παρνασσὸς καὶ αὐτὸς ὁ Ἀράκυνθος χωροῦσι μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐφ' ἧς ὑπερτείνουσιν αἱ ζηραὶ καὶ γραφικαὶ αὐτῶν πλευραὶ. Οἱ μὲν ῥύακες εἶναι σπάνιοι, ἀλλ' αὐτόθι ποταμοὶ ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀξιόλογοι ἐκβάλλουσιν, ὁ Ἀχελῷος καὶ ὁ Εὐῆνος· αἱ δὲ διεσπα-

» ραγμέναι ἀκταὶ κοιλοῦνται ἐνίοτε εἰς κολπώσεις οἷον ἡ κρυσσαϊκὴ καὶ ἡ τῆς Ἀντικύρας. Ἐνταῦθα πρὸς τούτοις κείνται ἱκαναὶ λίμναι, ἡ Λυσιμαχία, ἡ Τριχωνίς, βορειότερον Ῥύγγος καὶ νοτιότερον ἡ Μελίτη. » Δύναται τις δὲ νὰ προσθέσῃ, ὅτι καὶ οἱ κάτοικοι ἐνταῦθα μᾶλλον πρὸς τοὺς ἐν Ἡπείρῳ ὁμοιάζουσιν ἢ πρὸς τοὺς ἐλάχιστα ἔχοντας Πελοποννησίους. « Ἐν δὲ τῇ ἀρκτώσῃ ἀκτῇ τῆς Πελοποννήσου τὰ ὄρη εἶναι κλιμακωτὰ, οὐκ ἐλίγα δὲ καλύπτονται ὑπὸ γῆς· ἐν γένει δὲ δὲν χωροῦσι μέχρι τῆς θαλάσσης, ὥστε πρόκειται ταινία γῆς ἀροσίμου ἐν ἣ καλλιεργεῖται ἡ κορινθιακὴ σταφίς. Ἡ δὲ καμπύλη τῆς ἀκτῆς μεγαλοπρεπῶς ἐκτείνεται ἄνευ πολλῶν κολπώσεων. Ποταμοὶ ὀπωσοῦν ἀξιοὶ τοῦ ὀνόματος δὲν ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ πλείστοι ῥύακες. Ὁ κορινθιακὸς λοιπὸν κόλπος εἶναι βαθύ τι γεωλογικὸν καὶ ἐθνολογικὸν ὄριον· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀτμόπλοιο εἰς ἑκατέραν τῶν ἀκτῶν προσορμίζεται, ἡ παραλληλία αὕτη οἴκοθεν παρίσταται εἰς τὸν νοῦν. Οἱ ἠπειρωτικοὶ εἶναι εὐμηκέστεροι, ἦττον μελάγχροες, ἔχουσι χαρακτῆρας μᾶλλον ἀφελεῖς, ἦθη πολεμικώτερα καὶ ἀνυποκριτάτερα τῶν Πελοποννησιακῶν, καὶ ἡ χώρα αὐτῶν εἶναι ἡ πατρίς τῶν παλληκαρίων. Ἐξ ἐναντίας δὲ οἱ Πελοποννήσιοι εἶναι μᾶλλον φίλεργοι· τέλος καὶ αὐτὴ ἡ προφορά καὶ ἡ διάλεκτος ἐμφαίνουσι διαφορὰς ἀξιοπαρατηρήτους (* Α'. 217. 218).

Οὐχ ἦττον ἀξιόλογα εἶναι τὰ τῆς θετικῆς καὶ γραφικῆς χωρογραφίας τῆς Πελοποννήσου (* Α'. 335—345), καὶ ἰδίως τῆς Λακωνίας ἧτις μετὰ μείζονος ἐνθουσιασμοῦ ζωγραφεῖται (* Α'. 523), διότι ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν κλίσις διεγείρουσι διαφερόντως τὴν συμπάθειαν τῆς Δώρας· ἔτι δὲ τῆς Ἀργολίδος (* Α'. 30. 35) κ.τ.λ. τῆς Μεσσηνίας (* Β'. 7), τῶν νήσων (* Β'. 115), τῆς Εὐβοίας (* Β'. 237). Ἐν ὅσαις δὲ χώραις δὲν ἠδυνήθη ἐξ οἰκείας ἀντιλήψεως νὰ παρατηρήσῃ, ἀπέσχε μυθιστορικῶν εἰκόνων προτιμῶσα νὰ ἐμφιλοχωρήσῃ μᾶλλον εἰς τὰς οὐδετέρας χώρας τῆς ἀρχαιότητος οἷον ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ.

Ἄλλ' ἡ ὑπόθεσις ἧς μετ' ἐξειδικασμένης τινὸς ἀγάπης ἐπιλαμβάνεται, ὡς οἰκείαν καὶ μετὰ τῆς ἀγανακτήσεως τοῦ ἀδίκουμένου πραγματευομένη αὐτὴν, εἶναι ἡ περὶ καταγωγῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ ἀτενίζουσα μετὰ συγγενικοῦ αἰσθήματος εἰς τὰς χαρακτηριστικὰς τῶν Ἀραχωβιτισσῶν ὄψεις, καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀνευρίσκουσα ἀμιγστερότερους κατὰ τὰς ἀκρωρείας τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ὄρους ἀπὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων κατακλυσμῶν περιωθεισας, βέλος ὀξύ ἐπιχαρίτως ἀποτοξεύει κατὰ τοῦ δεινοῦ ἐλληνομάχου Φαλλμεραῦρου· ἐνθα ἡ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ταύτην κοιτίδα τοῦ

ἑλληνισμοῦ περιπλανωμένη φαντασία ἤθελεν ἐκλάβει αὐτὴν ὡς Ἄρτεμιν σκοπεύουσαν τι τῶν εἰδεχθῶν ἐκείνων θηρίων δι' ὧν ἡ ἑλληνικὴ εὐφυΐα παρέστηκε τὴν ἐλευθρίαν τῶν μiasμάτων ἐνέργειαν (*Α'. 142—150, καὶ ἰδίως 147—149, 543 κ.τ.λ.).

Τὸ δὲ καταχθόνιον τοῦτο πνεῦμα τοῦ μισελληνισμοῦ πανταχοῦ καταπολεμεῖ ἡ Δώρα, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ προσφιλεῖ αὐτῇ Γαλλίᾳ, ἔνθα εὐτυχῶς εἶναι σπάνιον· ἀλλ' οὐδαμῶς δισταίνει νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας Λαβαλλέ, εἰς ἃν δυστυχῶς ὁ Τυρόλιος ἑλληνομάχος ἐνεφύσησε τὴν ἀκρόχολον αὐτοῦ μισανθρωπίαν (*Β'. 395.)

ε) *Περὶ τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ὀρθοδοξίας. — Κατὰ τῆς ἐν τῇ Δόσει θρησκευτικῆς τυραννίας, καὶ κατὰ τοῦ μοναχικοῦ πνεύματος.*

Ἐλέχθη ἤδη, ὅτι τὴν συγγραφίδα χαρακτηρίζει διάπυρος ἔρος πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ πνευματικὴν ἐλευθρίαν τῶν ἐθνῶν· ὡς ἐν ἀπόπτῳ δὲ πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ ἰδίου ἐαυτῆς φύλου ἀποβλέπουσα καὶ τὴν κατάστασιν τῆς γυναικὸς ἐν τῇ Ἀνατολῇ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχουσα εὐχεται νὰ ἴδῃ αὐτὴν παιδευομένην καὶ μορφουμένην ἀξίως τοῦ ἐν τῇ ἀναπλάσει τῆς Ἀνατολῆς προορισμοῦ αὐτῆς.

Ἄλλ' ὡς μισητοτέρα πασῶν τυραννία παρίσταται αὐτῇ, ὡς ἤδη εἶπομεν, ἡ τῆς συνειδήσεως· ὅθεν ἐμφορουμένη τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος τοῦ χριστιανισμοῦ ἀνηλεῶς τὰ μικρολόγια τῶν αἰρέσεων πάθη μαστίζει, ἐκ περιωπῆς τὰς ἀρχὰς κατοπεύουσα τοῦ χριστιανισμοῦ (*Α'. 365. 7 καὶ ἀλλαγῶν πολλάκις). Ἀλλὰ μετὰ τινος προτιμήσεως ἐπανέρχεται εἰς τὴν προσφιλεῖ αὐτῇ ὑπόθεσιν τῆς παραβολῆς τοῦ πνεύματος τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ παπισμοῦ· διότι ἡ παπικὴ ἐκκλησία, διανύουσα τὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσαιῶνος εὐεργετικὴν αὐτῆς ἀποστολὴν, κατ' ἔστη, καὶ εἶναι ἤδη ἡ ἔστιά τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς δουλώσεως τῶν ἐθνῶν, εἰς πᾶσαν ἀντικειμένη πρόδον καὶ αὐταρχίαν σοφῶς ὀργανισμένην παριστάσκει. Αἱ δὲ ἐκκλησίαι τῶν διαμαρτυρομένων αἰτινες, ὡς ἐν πάσῃ συμβαίνει ἐπαναστάσει, ὑπερηκόντισαν τὸν σκοπὸν, παριστάσκει ἀναρχικά τινα στοιχεῖα δι' ἑλλειψιν παραδόσεως, ἐνότητος καὶ κύρους. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων ὑπερβολῶν κείται μέση ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία κοινοβουλευτικῶς ὀργανισμένη, οὐ μόνον πρὸς πᾶσαν συμβιβασομένη πρόδον, ἀλλὰ καὶ παρορμῶσα αὐτήν. Οὕτω λοιπὸν οὐ μόνον ὡς θρησκευτικὸν σύστημα, ἀλλὰ καὶ ὡς πολιτικὸν τι στοιχεῖον ἡ ὀρθόδοξία ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς εἶναι ἀσπασία. Διὰ ταῦτα ἡ συγγραφὶς μετ' ἀγάπης ἀναφέρει τὴν ἀγαθοποιὸν αὐτῆς ἐπιβρόχον ἐπὶ τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν ἀγῶνα (*Α'. 296)· καταδεικνύει, ὅτι ὁ ὀρθόδο-

ξος κληρὸς ἠσπάσθη ἀμέσως, ἀντὶ τοῦ νὰ καταδιώξῃ, ὡς ὁ δυτικὸς, τὰς μεθόδους τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως (*Α'. 324, 325), συνέπραξε δραστηρίως κατὰ τὸν ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας ἀγῶνα (*Α'. 440). Εἰς ταῦτα δὲ τὰ πλεονεκτήματα τῆς ὀρθοδοξίας δικαίως ἀντιτίθενται τὰ πολυειδῆ τοῦ παπισμοῦ ἀτοπήματα. Παρατηρεῖται, ὅτι ἐνεκα τοῦ μισαδελφικοῦ πνεύματος τοῦ ὑπὸ τῶν ἰησοῦϊτῶν ἐμπνεομένου οἱ δυτικοὶ Ἄλβανοὶ συμπαθοῦσι πρὸς τοὺς τυράννους ἑαυτῶν τοὺς βραβανίζοντας τοὺς ἑτεροδόξους αὐτῶν ἀδελφούς (*Α'. 234). Ἀνάλογά τινα παρατηρεῖ ἡ συγγραφὶς καὶ περὶ τῆς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν διαγωγῆς τῶν ἐν Σύρῳ καθολικῶν (*Β'. 248). Ἐπισκεπτομένη τὸ ἐν Ἀθήναις νεκροταφεῖον δὲν λησμονεῖ, ὅτι ἐν αὐτῷ φιλοξενοῦνται ἀδελφικῶς οἱ κεκοιμημένοι καθολικοὶ, ἡμεῖς δὲ θνήσκοντες ἐν ταῖς κυρίως καθολικαῖς χώραις καὶ αὐτῆς στερούμεθα τῆς νενομισμένης ταφῆς (*Β'. 369). Ἀλλαγῶν ἀντιτάσσει θαρρόντως τὸ πνεῦμα καὶ τὸν ὀργανισμὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας πρὸς τὰ ἐν ταῖς μᾶλλον πεπολιτισμέναις δυτικαῖς χώραις, ὅπως καταδείξῃ τὰ ἐν αὐταῖς ἐκ τοῦ παπισμοῦ ἀτοπήματα (*Β'. 286). Περὶ δὲ τοῦ μακαρίτου ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Μισαήλ ἀναφέρουσα, καὶ μετ' ἀγάπης τὸν ἱεροπρεπῆ τοῦ ἀνδρὸς χαρακτῆρα περιγράφουσα, δὲν λησμονεῖ νὰ προσθήσῃ, ὅτι κατ' ἐκείνας ἐκήρυττεν ὑπὲρ τῶν ἐν Συρίᾳ παθόντων δυτικῶν καὶ νὰ ἀντιτάξῃ τὰς συγχρόνους σχεδὸν προσφωνήσεις Πίου τοῦ Θ'. συγκαλοῦντος σταυροφορίαν κατὰ τῶν ἐλευθέρων Ἰταλῶν (*Α'. 363).

Τοσαύτη δὲ εἶναι ἡ ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως ταύτης κλίσις τῆς, ὥστε ἀπλῆ τις ἐπιγραφὴ, ἐν ἣ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τῆς Δήμητρος, ἀρκεῖ, ὅπως διεγείρῃ τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως λόγον (*Β'. 33, 34). Ὅθεν ἐπιπροτεῖ ὅτε ἐν Κλαυθρόταις παρευρίσκειται καὶ εἰς ἐλευθερωτέραν τινα περὶ χριστιανισμοῦ συζήτησιν, διότι θεωρεῖ αὐτὴν ὡς ἀπλοῦν σύμπτωμα τῆς διεγέρσεως τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας (*Α'. 443, 4)· διὸ χαίρουσα ἐπιφωνεῖ εἰς τὴν Δύσιν « τοῦτο δὲν εἶναι ἀνατολικὴ ἀκίρῃσις ! »

Ἀσμένως λοιπὸν ἐνδιατρίβουσα εἰς τὴν μεταξὺ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ παπισμοῦ πάλην, προθύμως ἐπιλαμβάνεται πάσης ἀφορμῆς, ὅπως ἐπιδείξῃ εἰς τὴν ἐσπερίαν Εὐρώπην, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία παρέσχε θέαμα ζωηροῦ τινος πνευματικοῦ βίου κατὰ τὰς μεταξὺ Βάμβα καὶ Οἰκονόμου, Φαρμακίδου καὶ Οἰκονόμου συζητήσεις καὶ ἰδιαιτέρως κατὰ τὰς περὶ τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Εἰς δὲ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀσμενέστατα ἐπανερχομένη, θαρρόντως εἰσδύει εἰς τὰ ψυχολογικὰ καὶ κοινωνικὰ αἵτια καθ' ἃ ἐνεργοῦσιν οἱ πρωταγωνισταί· δὲν ἀπαξιοῖ ἐνεκα τούτου νὰ ἐνδιατρίβῃ καὶ εἰς βιογραφικὰς περιστάσεις· μάλιστα δὲ ἐνασμενί-

ζεται παραθέτουσα τὸν ἀγῶνα τοῦτον πρὸς ἀναλόγους ἄλλους ἐν τῇ Δύσει καὶ καταδεικνύουσα τὰ ἄκρα τὰ πάντα ἀνταγωνισμὸν ἀπαρτίζοντα, δι' ὧν πολλάκις ὑπερακοντίζεται ὁ σκοπὸς τῶν ἀγωνιζομένων, καὶ τὴν μεσότητά ἐν ἣ ἐδραίουται τὸ ἀληθές πνεῦμα τῆς προόδου (*Α'. 359, 387).

Ἐπειδὴ τὸ μοναχικὸν πνεῦμα παρεκτραπὲν ἐγένετο κυριώτατον ὄργανον εἰς παρασκευὴν τῆς πνευματικῆς ἐν Ῥώμῃ τυραννίας, ἡ συγγραφή, ἰδίᾳ ἄλλοτε περὶ τούτου ἐνασχοληθεῖσα, καὶ τοι τιμῶσθαι τὴν ἐντολήν, ἣν παρ' ἡμῶν ἐξεπλήρωσαν αἱ μοναί, καταγῶγια γενόμεναι τῶν γραμμάτων καὶ τῆς διωκομένης ἐλευθερίας, παρατηρεῖ τὸ ἐκπρόθεσμον τῶν καταστημάτων τούτων καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ προσλάβωσιν, ὅσα εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συντηρηθῶσι, πρακτικώτερον τινὲ καὶ βιωφελέστερον χαρακτηρῶσιν. Διὰ ταῦτα ἐπισκέπτεται ἐπιμελῶς τὸν ἐν Λεβαδείᾳ ὄσιον Λουκᾶν, τοῦ ἐν Ἀχαΐᾳ Ταξιάρχου, τὸ αὐτόθι μέγα Σπήλαιον καὶ τὴν ἀγ. Λαύραν. Ἐνῶ δὲ περιγράφει τὰ ἱερά ταῦτα καταγῶγια καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς λόγου ἄξια φιλολογικὰ λείψανα, ἡ κειμήλια, δὲν λησμονεῖ ἐν τοῖς Ταξιάρχεις τὸν μεταξὺ Φαρμακίδου καὶ Οἰκονόμου ἀγῶνα, ἐνῶ δὲν παραβλέπει νὰ παρατηρήσῃ τὸ ἐκ τῆς ἕνεκα τῶν πολλῶν ἐορτῶν ἀργίας ἐπιγιγνόμενον κακὸν (*Α'. 390—413). Ἄν δὲ ἀναφέρῃ ἀφελεῖς τινὰς παραδόσεις ἐν ταῖς ἡμετέραις μοναῖς, σπεύδει ν' ἀντιτάξῃ, ὅτι ἡ κατοχὴ τῶν ἀγίων λειψάνων ἐπησχόλησεν ὅλην τὴν Δύσιν, ὅτε ὁ Ῥόγγιος ἀντετάχθη κατὰ τῆς ἐν Δυγούστη Τρεβίρων πλαστῆς ἐσθῆτος, ἣν πεντηκοντακισμῦροι καθολικοὶ ἐπεσκέφθησαν κατὰ τὸ 1844 (*Α'. 413). Ἐν τῷ μεγάλῳ Σπηλαίῳ ἀπαντήσασα μοναχοὺς θεωροῦντας τὴν Ῥωσίαν ὡς πρότυπον κράτους χριστιανικοῦ, σπεύδει νὰ παρατηρήσῃ τὴν πλάνην αὐτῶν, ἀναφέρουσα οὐ μόνον τὸ μέγα ἐν Ῥωσίᾳ πλῆθος τῶν αἱρέσεων καὶ παρ' αὐτῷ τῷ λαῷ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ Ῥωσικὴ νομοθεσία οὐδόλως εἶναι πρὸς τὸ μοναχικὸν πνεῦμα εὐμενής· ὅθεν ἡ Δίκαιτηρὶν κατέλαβε τὰ τε μοναστηριακὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα, καὶ τὸν διαμνησθέντα ἐπίσκοπον Ροστοβίου ἐξῆριψεν ἐν φυλακαῖς ἐνθα ἐτελεύτησε. Πρὸς τούτοις δὲ ἡ εἰς τὸ μοναχικὸν τάγμα εἰσαγωγή δὲν ἐπιτρέπεται πρὸ τῆς ἡλικίας τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν κτλ. (*Α'. 419, 20) Ἐνταῦθα νέαν εὐρίσκουσα ἀφορμὴν ἐνδιατρίβει πάλιν εἰς τὰ περὶ τοῦ Οἰκονόμου (*Α'. 425) ἀλλ' οἱ εἰς αὐτὸν δικαιοτάτα ἀπονεμόμενοι ἐπαινοὶ ὡς εἰς τινὰ τῶν φωστήρων τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας δὲν κωλύουσιν αὐτὴν τοῦ νὰ ἐπιτάξῃ ἐπικρίσεις τινὰς κατὰ τοῦ κριτικοῦ, ἐν ᾧ ἡ κριτικὴ θυσιάζεται εἰς τὴν παράδοσιν· δὲν ἀμελεῖ ὅμως ν' ἀντιτάξῃ τὰ πολλὰ τούτων χείρονα παρὰ τοῖς δυτικοῖς (*Α'. 432—4). Ἐν δὲ τῇ ἀγ. Λαύρᾳ πρὸ πάντων ἀναπτεροῦται ἡ

φαντασία αὐτῆς ἐκ τῶν ἀναμνήσεων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος· μετ' ἐνθουσιασμοῦ δὲ χαιρετίζει τὴν αὐτόθι τὸ πρῶτον ἀναπετασθεῖσαν τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν, ἣτις σήμερον φυλάττεται ἐν Κερπενῇ (Α'. 451 κ. ἔξ.)

5) *Περὶ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας. — Περὶ τῆς κοινωνικῆς τύχης τῆς γυναικός.*

Τὰ περὶ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας αἰσθήματα τῆς συγγραφίδος καὶ αἱ ὑπὲρ αὐτῆς ἐμβριθεῖς καὶ εὐγλωττοὶ συνηγορίαι εἶναι πανταχοῦ τῆς βίβλου διακεχυμέναι· ὅθεν πάσης ἐπιλαμβάνεται τυχοῦσης ἀφορμῆς, ὅπως τὴν πολιτικὴν πολεμῆσθαι τυραννίαν. Καὶ αὐτὴ ἡ Δέρνη π. χ. διὰ τῶν μυθολογικῶν συμβόλων ἅπερ ἀνακαλεῖ διεγείρει παρ' αὐτῇ τὸν κάλον τοῦτον ἀγῶνα (*Β'. 43). Ὅθεν δὲν δυνάμεθα οὐδέ τὰ κυριώτατα χωρία διὰ τὸ πλῆθος νὰ ὑποδείξωμεν ὡς ἄχρι τοῦδε ἐπράξαμεν.

Τὰ περὶ τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ κοινωνικῆς τύχης τῆς γυναικός, ὡς ἤδη ὑπεδείξαμεν, ἐπασχολοῦσι πολὺ αὐτὴν. Ἐννοοῦντες δὲ, πόσον ἡ παρεκτροπὴ τῆς λεγομένης ἐλευθερίας τῆς γυναικός δύναται παρανοουμένη ν' ἀποβῇ ὀλεθρία παρ' ἡμῶν, πρέπει διὰ σκοπιμωτέρας ἀνατροφῆς καὶ πνευματικῆς καλλιέργειας νὰ παρασκευάσωμεν τὴν δέουσαν ἀνάπτυξιν τῆς γυναικείας ἐνεργότητος. Διὰ ταῦτα ἡ Δώρα ἐπικροτεῖ εἰς τὰς περὶ τούτου καταβαλλομένας παρ' ἡμῶν προσπάθειας (*Α'. 317), αἵτινες ὅμως, δυνάμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν, πολὺ ἔτι τοῦ δέοντος λείπονται. Ἀποβλέπουσα δὲ καὶ εἰς τὴν παρ' ἡμῶν περὶ γυναικός νομοθεσίαν εὐχαρίστως τεκμηριοῖ, ὅτι πολὺ ὑπερέχει καὶ αὐτῶν τῶν ἐν τῇ Δύσει σοφωτέρων, διότι ὀρθοσκευτικὴ τυραννία οὐδόλως ἐπενήργησεν εἰς αὐτὴν (*Α'. 561). Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ περὶ τοῦ Ἀρσακείου διατρίβουσα καὶ ἀσπαζομένη τὰς προόδους τῶν Ἑλληνίδων μετὰ συγγενικῆς ἀγάπης, μετ' ἐλπίδος χαιρετίζει τὸ μέλλον αὐτῶν καὶ μετ' ἐμπιστοσύνης ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐντολήν ἣν ἔχουσι νὰ ἐκπληρώσωσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ (*Β'. 399).

6) *Παραλληλία τῶν ἀρχαίων πρὸς τὰ νεώτερα. — Περὶ ἑλληνικῶν μύθων.*

Ἄλλ' αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι εἶναι οὐ μόνον ἡ γῆ ὅπου ἐγκυμονεῖται τὸ μέλλον τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχαία καὶ σεμνὴ πατρίς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, μεθ' ἧς συνδέουσι πάντα λόγιον αἱ ἀναμνήσεις τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἀγωγῆς· διὰ τοῦτο ἡ Δώρα διερχομένη τοὺς ὑπὸ μεγάλων ὡς πρὸς τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας συμβάντων δικαιωσθέντας τόπους, καὶ χαριέντως ἅμα καὶ εὐστόχως ἀνατρέχουσα εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἀνακαλεῖ τὰ ἀρχαῖα, ἣ παραλλήλιζαι αὐτὰ πρὸς τὰ νεώτερα, τὸ ὄχληρόν καὶ βαρὺ τῆς πολυμαθείας ἱκρίωμα ἀπο-

φεύγουσα καὶ κατ' αὐτὰς τὰς ἐπιστημονικωτάτας ἀντιλήψεις αὐτῆς. Οὕτως ἀπὸ τῆς Σαλαμῖνος περιβλέπουσα τὴν πολυόμνητον ἐκείνην ναυμαχίαν ζητεῖ ν' ἀπαλλάξῃ τὸν περικλεῆ αὐτῆς ἥρωα, τὸν Θεμιστοκλέα, τοῦ ὑπὸ τινῶν αὐτῷ προσκπιτομένου μώμου ("Β'. 227). Λόγου συμπύπτοντος περὶ Μακεδονίας, καταδεικνύει τὰ παρὰ τοῖς κατὰ τὸ πεδίον τοῦ Ἀξιοῦ χωρικάς σωζόμενα μέρη τοῦ ἀρχαίου ἱματισμοῦ, ἤτοι τὴν *στεφάνη*, τὸν *πόλον* καὶ τὴν *κασίαν* ("Α'. 220). Ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ δὲν λησμονεῖ τὸ περὶ Πελασγῶν πολύκροτον ζήτημα ("Α'. 463—4). Ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ ἀσμένως ἐνδιατρίβει εἰς τὰς χαρακτηριστικὰς τῆς χώρας ταύτης παραδόσεις ("Β'. 10). Ἐν δὲ τῇ Αἰγίνῃ ἐπιδίδεται ἐπιτυχῶς εἰς τὰ ἀξιολογώτερα ζητήματα τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας αὐτῆς ἱστορίας ("Β'. 145 καὶ ἐξ.).

Ὁ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα θυμασμός τῆς συγγραφίδος τοιοῦτος εἶναι, ὥστε δὲν ἀνέχεται οὐδ' αἰκαίαι αὐταὶ τῶν Ἑλλήνων νὰ θεωρῶνται ἀδίκως ὡς εἰς αὐτοὺς μόνους ἰδιάζουσαι. «Γινώσκω, λέγει, ὅτι «δικαίως ἐλέγχονται οἱ Ἕλληνες ἕνεκα ἀκολασίας «ἣν οὐδὲ αὐτὴ ἡ ἔμφυτος ἔρμη ἐξηγεῖ· ἀλλ' ἡ λατινικὴ φιλολογία, τὰ βουδδικὰ μοναστήρια κ.τ.λ. «ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ ἔλεγχος αὗτος εἶναι δίκαιον «ν' ἀποδοθῇ εἰς ὅλην τὴν ἀρχαιότητα . . . τί λέγω; «εἶθε οἱ καθ' ἡμᾶς χρόνοι νὰ ἦσαν ἀπηλλαγμένοι «ἀμαρτημάτων ἅπερ τὰ γαλλικὰ κακουργοδικεῖα «τοσάκις ἐτιμώρησαν κατὰ τὸ 1861 (ἴδε *Gazette des Tribunaux 1861*) καταδικάσαντα μέλη «κληρικῶν ταγμάτων. Ὁ δὲ Κ. Κλεμέγγης, ἀκαδημαίρχης τῶν Παρισίων, τὰ αὐτὰ ὁμολογεῖ κακὰ «καὶ ἐν τῷ μεσαίῳ . . . ὥστε οἱ χριστιανοὶ πρέπει «νὰ ἦναι ἱκανῶς μετριόφρονες τοὺς ἐθνικοὺς Ἕλληνας ἐπικρίνοντες» ("Β'. 138—9).

Οἱ ἑλληνικοὶ μῦθοι, πανάρχαια σύμβολα πνευματικῶν δογμάτων εἰς τὴν Ἰνδευρωπαϊκὴν ὁμοφυλίαν ἀνηκόντων, εἰς ἃ οἱ Ἕλληνες ἐνεφύσησαν πνεῦμα καλλιτεχνικῆς ζωῆς, ἡ τοπικῶν συμβάντων παραδόσεις ὑποκρύπτοντες, ἡ σχέσεις φυλῶν εἰκονίζοντες, ἦσαν πάντες ἕξιοι νὰ ἐφελευσῶσι τὴν προσοχὴν τῆς πολυμαθοῦς συγγραφίδος ἐν ταῖς χώραις εἰς ἃς ἀνήκουσι διατριβοῦσας, καὶ πρὸς τὰ νεώτατα πορίσματα τῆς ἐπιστήμης λίαν ἐξωκειωμένης. Ἀλλ' ὅσάκις ἀνακαλεῖ, ἡ ἐκθέτει ἀρχαῖον τινὰ μῦθον, διὰ τῆς ἰδιάζουσας αὐτῆς εὐφυίας, ἀνευρίσκει οὐ μόνον ἰδίους τινὰς χαρακτῆρας, ἀλλὰ καὶ σχέσεις πρὸς ἀφελεῖς τινὰς χριστιανικῶν λαῶν παραδόσεις· διὰ δὲ τοῦ γενικευτικοῦ αὐτῆς νοῦ τὰς παραδόσεις ταύτας συνάπτουσα βαθείας ἅμα καὶ διὰ τὸ καινότροπον τερπνὰς ἀληθείας πορίζεται. «Ἄν ὁ ὦμος τοῦ Πέλοπος καὶ ὁ δάκτυλος τοῦ Πυρρῶου ἐθεράπευόν «ποτε τοὺς νοσοῦντας· ἂν αἱ Θῆβαι ἐτήρουν τὰ ὄσα

«τοῦ Γηρύονου, καὶ ἡ Τεγέα τὰς τρίχας τῆς Μεδούσης, ταῦτα ἦσαν ἀντάξια τῆς γραφίδος τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ τῆς διατηρηθείσης ἐν τῷ δωματίῳ τῆς θεομήτορος ἐν Ναζαρέτ, ἢν, κατὰ τὸν Βοκάκιον ὁ Κιπόλας μετεχειρίζετο διὰ νὰ φορολογῇ τοὺς Τοσκνοὺς χωρικοὺς. Εἰς τοῦτον ὁ (δυτικὸς) πατριάρχης τῆς Ἱερουσαλήμ ἐπέδειξεν ἕνα δάκτυλον τοῦ ἀγ. Πνεύματος, τὸ προκόμιον Σεραφείμ τινος, ὄνυχια Χερουβὶμ, φιάλην περιέχουσαν τὸν ἰδρωτὰ τοῦ ἀγ. Μιχαὴλ μαχομένου κατὰ τοῦ Διαβόλου. . . . Ἄν οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευον, ὅτι «τὰ τῇ Ἀθηνᾶ ἐν Τρωάδι προσφερόμενα θύματα «ἔμενον ἄσηπτα, οἱ ἐν Κριμαίᾳ Γάλλοι τραυμαστίαὶ κατέφευγον εἰς τὸ σαλσέττρον ἕδωρ ("Β'. 239—40)». Ὅθεν συνετῶς καταδεικνύεται ὁ κίνδυνος ὁ δυνάμενος νὰ προκύψῃ ἐκ τῆς χρήσεως συμβύλων δυνάμενων νὰ ἐκφυλισῶσι τὴν περὶ Θεοῦ ἰδέαν ("Β'. 243).

Περὶ ὅλων σχεδὸν τῶν ὀλυμπίων θεῶν καὶ πολλῶν ἑλληνικῶν δαιμόνων καὶ ἡρώων, ἀφορμῆς παρεχομένης, μετ' ἐξιδιασμένης τινὸς χάριτος πραγματεύεται, οὐχὶ διὰ νὰ διδάξῃ τὴν μυθολογίαν, ἀλλὰ μάλιστα χάριν τῶν ἀληθειῶν ἃς ἐπεδιώκει· ὥστε πολλάκις τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λόγου ἐκπλήττει διὰ τὴν πρακτικότητά αὐτοῦ. Οὕτω λαλεῖ περὶ τῶν μυθευμάτων τοῦ Διὸς ("Β'. 318—321).—Περὶ τῆς Ἥρας, ἐνθα ἀναφέρεται ἡ ἐπιβρόχῃ τῆς λατρείας Θεσπιῶν ἐπὶ τὴν ἀνύφρυσιν τῆς γυναικὸς καὶ ὑποδεικνύονται σχέσεις τινὰς εἰκονολογικαί, οἷον τῆς στεφάνης τῆς Ἥρας πρὸς τὸν στέφανον ἢν οἱ καλλιτέχναι παρέστησαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς θεομήτορος ("Β'. 65—72).—Περὶ Ποσειδῶνος καὶ περὶ τῶν σχέσεων τῶν συνδουσεῶν τὴν λατρείαν αὐτοῦ μετὰ τῆς παρὰ τοῦ ἀγ. Νικολάου προστασίας τῶν ναυτιλλομένων ("Β'. 244).—Περὶ τῆς Ἀθηνᾶς, ἐνθα στοιχεῖόν τι τῆς ἠθικῆς οὐσίας τῆς θεότητος ταύτης ἀναπτύσσεται, ὅπως καταφανῆ ἡ μεταξὺ τῆς οὐσίας ταύτης καὶ τοῦ λόγου σχέσις ("Β'. 327—340).—Περὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐνθα οὐτε τὰ κατὰ τὰ προεόρτια τοῦ ἀγ. Ἰωάννου πῦρά λησμονοῦνται, οὐτε ὁ κλήθωνας καὶ πολὺ ἐλιγώτερον τὸ νὰ σημειωθῇ τὸ ἔθιμον ὡς λείψνον τῆς ἐορτῆς τοῦ ἡλιοστασίου. ("Α. 191 καὶ ἐξ.).—Περὶ Δήμητρος καὶ τῶν ἐλευσινίων ("Β'. 497—518).—Περὶ Ἥφαιστου καὶ Ἑστίας ("Β'. 344 καὶ ἐξ.).—Περὶ Ἀφροδίτης ("Β'. 134—143), ἐνθα ἀπαντῶσιν ἀπροσδόκητοί τινες καὶ περίεργοι παραλληλίσαι τῆς λατρείας τῆς Ἀφροδίτης πρὸς τινὰ χριστιανικὰ ἔθιμα τῆς δυτικῆς Εὐρώπης.—Περὶ Ἄρεως ("Β'. 525 καὶ ἐξ.), ἐνθα τὰ περὶ τοῦ πελασγικοῦ τούτου Θεοῦ παραλληλίζονται πρὸς τὰ τοῦ ἐν Νορμανδίᾳ ἀγίου Μιχαὴλ καὶ ἐπιτάσσονται περίεργά τινα ἀπέκδοτα, οἷον ἐν γένει εὐπορεῖ ἡ

παρούσα βίβλος.—Περὶ Ἑρμοῦ, (*Β'. 511 καὶ ἐξ.), ἐνθα κάλλιστα αἱ νέαι περὶ τοῦ θεοῦ τούτου θεωρίαι ἐκτίθενται. Ἐτι δὲ περὶ τοῦ Πανός (*Β'. 513 καὶ ἐξ.), ἐνθα παρατηρεῖται, ὅτι κατὰ τὸν μασχίωνα ἡ μορφή αὐτὴ ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον τοῦ Σατανᾶ.—Περὶ Ἐκάτης (*Β'. 149—152), ἐνθα μαγικαὶ δεισιδαιμονίαι ἀρχαῖαι καὶ νεώτεραι ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀντιτάσσονται πρὸς τὰ ἐν τῇ Δύσει.—Περὶ Ἀσκληπιοῦ (*Β'. 234), ἐνθα δεισιδαιμονικαὶ θεραπείαι ἀντιτάσσονται πρὸς ἀναλόγους βυζαντινὰς παραδόσεις. — Περὶ Δανῆος καὶ Περσέως (*Β'. 63, 65) κ.τ.λ.

7) Περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐκ δὲ τῶν τῆς συγχρόνου ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἑλληνικὴ μάλιστα ἐπανάστασις φαίνεται τῇ Δώρᾳ περισπούδαστον καὶ προσφιλέστατον μέλημα, ὡς πολιτικόν τι καὶ κοινωνικὸν γεγονός τὰ μέγιστα τὴν Ἀνατολὴν ἐνδιαφέρον. Εἰ καὶ ἐκθέτει τὰ κατ' αὐτὴν μετὰ θερμῆς φιλογενείας, καὶ ἐνδιατρίβει ἀσμενέστατα εἰς τὰς ἠρωϊκὰς καὶ ἑλεεινὰς αὐτῆς εἰκόνας καὶ ἐμφιλοχωρεῖ εἰς τὸν βίον τῶν ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς διαπρεψάντων καὶ περιγράφει μετὰ ζωνηρῶν χρωμάτων καὶ μάχας καὶ ἔργα ἀνδρείας καὶ καρτερίας, οὐδέποτε ὅμως ἀφίσταται τοῦ ἀείποτε ἕδηγοῦντος αὐτὴν φιλοσοφικοῦ πνεύματος, οὐδὲ τυφλῶται πρὸς τὰ δεινὰ τὰ ἐκ τῆς κοινωνικῆς ἡμῶν καταστάσεως καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῶν διχονοιῶν ἡμῶν κληροδοτηθέντα ὡς ἐπίσης μετ' ἀγκυρακτῆσεως καταγγέλλει τοὺς καθ' ἡμῶν ἀγενεῖς ἀγῶνας τῶν ἐν τῇ Δύσει προστατῶν τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς τυραννίας.

Τοῦ Φεραίου πρωταθλητοῦ ἑνοῦσα τὸν θάνατον, βλέμμα καταφρονήσεως ρίπτει πρὸς τοὺς ἐν Βιέννῃ δημίους αὐτοῦ (*Α'. 399). Τὴν ἐν Μακεδονίᾳ δὲ ἐπανάστασιν διεξερχομένη καὶ μάλιστα τὴν ἐν Ναούσῃ τραγικὴν σφαγὴν, κατ' εἰδήσεις, ὡς φαίνεται, αὐτοπτῶν (*Α'. 220 καὶ ἐξ.), ἀφορμῆς ἔχομένη ἐκ τινος ἱστορικοῦ γεγονότος, ἐξυφαίνει διὰ τοῦ ἐπεισοδίου ἐκείνου δραματικώτατον καὶ χαριέστατον διήγημα περὶ Ἑλληνίδος ἠρωίδος ἧς περιπαθῶς ζωγραφεῖ τοὺς πλήρεις περιπετειῶν ἀγῶνας. Ἐδὲ δὲ τούτου διαδραματιζόμενον ἐκεῖνο διήγημα, διὰ τινων πρηνθηκῶν, θαυμασίαν ἀποκτᾷ μυθιστορικὴν χάριν, ἐνῶ τηρεῖ τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀξίαν καὶ ἕνεκα τῆς ἀφορμῆς καὶ ἕνεκα τοῦ ζωνηροῦ τοπικοῦ χρωματισμοῦ (*Α'. 221—249).

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐν Ἀρχόδη συμποσίου παρίσταται εἰς τὴν φαντασίαν τῆς Δώρας ἡ θλιβερὰ σκηνὴ τῆς δολοφονίας τοῦ Νούτσου καὶ τοῦ Παλάσκᾶ θρηνοῦσα δὲ τὰ δλέθρια τῶν παθῶν ἀποτελέσματα δὲν παραλείπει νὰ παρατάξῃ τὸ παράδειγμα τοῦ Μορώ, τοῦ Πιχεργου, κ.τ.λ. (*Α'. 160—1). Ἀνα-

φέρουσα τὴν ἐν Γαλαξειδίῳ καταστροφὴν δὲν διατάζει νὰ τάξῃ τὰς θυσίας τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τὰς τῶν Γάλλων (*Α'. 250). Ἄλλ' ἡ ἠρωϊκὴ ἀντίστασις καὶ τὰ παθήματα τοῦ Μεσολογγίου κινῶσι μάλιστα τὴν καρδίαν τῆς Δώρας· διότι ἡ ἀνδρεία ἔχει πρὸς αὐτὴν ἐνδόμυχόν τι θέλγητρον (*Α'. 278—306). Ἀτενίζει δὲ μετ' ἰδιαιτέρας στοργῆς εἰς τὴν ἀγνὴν τοῦ Βότσαρη μορφήν, οὗ τὸν τάφον ἐπισκεψαμένη καὶ μεγάλην ἀνθοδέσμην ἐπιθεῖσα μετὰ συγκινήσεως προσπυχήθη. Παρατηρεῖται δὲ, ὅτι τοῦ ἔθνοφιλοῦς ἐκείνου ἥρωος ἡ μνήμη διαφερόντως συγκινεῖ αὐτὴν. συναισθάνεται ἄρα γε συγγενικὴν τινὰ συμπάθειαν πρὸς τὴν φυλὴν τοῦ ἥρωος εἰς ἣν καὶ αὐτὴ ἐν μέρει ἀνήκει; Ἐν μὲν τῷ Αἰγίῳ περιγράφεται ἡ αὐτόθι γενομένη ἐπανάστασις (*Α'. 371). Ἡ δὲ Ἀρκαδία παρέχει ἀφορμὴν εἰς χαρακτηριστικώτατας βιογραφικὰς καὶ πολεμικὰς εἰκόνας τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, περὶ οὗ ἀναφέρονται σπάνιά τινα καὶ περιέργα ἀνέκδοτα, οἷα ἀπαντῶσι πολλαχοῦ τῆς βίβλου. Ἄν ἐν τῷ χαρακτηριστικῷ τοῦ κλεφτικοῦ βίου ἀναφαίνεται καὶ τις εἰς ἀπληστίαν ῥοπή, ἡ συγγραφεὶς σπεύδει νὰ ἐπιτάξῃ τὴν παρατήρησιν τοῦ Βλακιέρου, « ὅτι τοιαῦτα κατὰ τὰς ἐπιπέσεις ἤθελον εἶσθαι ἄφρευκτοι ἐν ἀναλόγῳ τινὶ ἐπανάστασει, καὶ κατὰ τὰς μᾶλλον πεπολιτισμένους χώρας τῆς Εὐρώπης. » (*Α'. 484). Ἀνάλογα δὲ τινα ἐπιφέρει καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐκπολιόρησιν τῆς Τριπόλεως περὶ τῶν αὐτόθι ἐπιγενομένων σφαγῶν καὶ ἀρπαγῶν (*Α'. 493). Ἐν τῇ Λακωνίᾳ ὁ χαρακτηριστικὸς τῶν κατοίκων βίος, τὰ ἔθιμα, ἡ φιλεργία αὐτῶν, ἡ ἐπιγενομένη πρόοδος κινῶσι κυρίως τὴν περιέργειαν τῆς συγγραφίδος ἐνασμενιζομένης εἰς τὰς περιγραφὰς τοῦ οἰκιακοῦ βίου (*Α'. 523). Ὡς πανταχοῦ δὲ ἐν γένει τὰ ἐπεισόδια τῆς ἐπανάστασεως (*Α'. 312) ἐπίσης σχεδὸν ὡς καὶ αἱ κύριαι αὐτῆς πράξεις ζωνηρῶς εἰκονίζονται. Ἐν Πέτσεις ἐπισκεπτομένη τὸν οἶκον τῆς Βουβολίνας διηγεῖται τὰ κατ' αὐτὴν μετὰ τινος γυναικείας φιλοτιμίας (*Β'. 413). Ἐν δὲ τῇ Ἰδρᾷ ἀναφέρει τὰ ἐξέχοντα τῶν ναυτικῶν κατορθωμάτων (*Β'. 125).

Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἡ Αὐστρία πρὸ πάντων κινεῖ δικαίως τὴν ἀγκυρακτῆσιν τῆς Δώρας (*Α'. 288, 393 κ.τ.λ.). Καταφέρεται δὲ γενναίως κατὰ τοῦ καταχθονίου συστήματος τοῦ Μεττερνίχου, οὗ τινος πιστοτάτην καὶ εὐρυτάτην εἰκόνα, ὡς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ μάλιστα πράγματα, ἐξέθηκεν ὁ περικληθὲς ἐν Ἐυδελβέργῃ ἱστορικὸς (ἴδε Γερβίνου ἱστ. τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος) καὶ εἰκότως, διότι ἡ συγγραφεὶς οὐ μόνον εἶναι ἀπόγονος Ἑλλήνων καὶ ὑπέρμαχος τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀλλ' ἔχει πρὸς τούτοις καὶ οἰκεία παρὰ τῆς Αὐστρίας ἐπελθόντα αὐτῇ δυστυχήματα νὰ θρηνηθῇ.

8) *Άπολογία ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων.*

Ἄν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀνεφάνησαν δεινοὶ ἡμῶν ἐν τῇ Δύσει ἐχθροὶ, εἰς τούτους ὁμῶς γενναίως τότε ἀντετάσσοντο θερμοὶ φιλέλληνες. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐπειδὴ οἱ καρποὶ τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἐφάνησαν ἀνάλογοι τῶν ἀγώνων καὶ τῶν θυσιῶν καὶ τῶν προσδοκιῶν τῶν ἡμετέρων φίλων, τὸ πλῆθος τῶν ἡμετέρων ὕβριστῶν πύξησεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολιτικῶν ἡμῶν περιπετειῶν καὶ τοῦ ἐπελθόντος μαρτυρισμοῦ. Πολλοὶ μὲν τῶν ἡμετέρων κατηγοροῦν πικρότερα τοῦ δέοντος, ἀλλὰ δίκαια ἔλεγον· πλείστοι ὁμῶς οἱ μὲν ἐξ ἐμπαθείας κακοβούλου ὠρμῶντο, οἱ δὲ καὶ ἐκ πλάνης, διότι μὴ ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν κατάστασιν εἰς ἣν εἶχε περιέλθει ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως, ἀδίκως ἀπήτουν παρ' ἡμῶν πλείονα τοῦ δέοντος καὶ ὑπερβολικά τινα. Πρὸς τούτοις ἡμεῖς ἐγκύπτοντες μόνον εἰς τὴν περὶ τῶν ἐσωτερικῶν μικρολόγον πολλάκις πάλιν διεκόψαμεν σχεδὸν τὰς πρὸς τὴν ἐν τῇ Δύσει κοινὴν γνῶμην ἡμετέρας σχέσεις· ὅθεν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἀναπολόγητοι κατεκρινόμεθα, συχνάκις συκοφαντούμενοι ὑπὸ τῶν συστηματικῶν ἐχθρῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ, οἵτινες καὶ αὐτὰς τὰς συγγενεῖς ἡμῖν φυλάς καθ' ἡμῶν ἐξεπολέμωσαν. Ἡ φιλογενὴς λοιπὸν συγγραφὴ τῆς *Διαδρομῆς* πανταχοῦ τοῦ συγγράμματος αὐτῆς σπεύδει ν' ἀπολογηθῆ ὑπὲρ ἡμῶν. Εἶναι δὲ εἰλικρινὴς, διότι αὐτὴ καταδεικνύουσα πολλάκις ὅ,τι παρ' ἡμῖν κακόν, ἢ κολάζει μόνον αὐτὸ εὐλόγως ἐλαφρυντικὰς περιστάσεις παραθέτουσα (* Α'. 280), ἢ στρέφουσα πρὸς τοὺς ἐμπαθεῖς ἡμῶν ὕβριστὰς καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς χείρονα ἀντιτάσσουσα καταδεικνύει τὴν ἀδικίαν αὐτῶν. « Πάντες, λέγει, ἐκπραγείσθης τῆς ἐπαναστάσεως, εἶχαν ἀνάγκην ν' ἀγνισθῶσι διὰ φοβεροῦ τινος ἀγῶνος καθ' ὃν ἐμελλεν οὐχὶ νὰ τελεσθῆ, ἀλλὰ ν' ἀρχήσῃ ἡ ἀναγέννησις τῶν χαρακτήρων, ἧτις εἶναι φεῦ! ἐπιμοχθότερα ἢ ὥστε νὰ τελεσθῆ ἐν ὀλίγῳ. Πόσοι μεταξὺ τῶν μετασχόντων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἦσαν ἀπῆλλαγμένοι τῶν κακιῶν δι' ἃς ἤλεγχον τὸ παρελθόν; Ὁ συνταγματικὸς Μιραβώ καὶ ὁ τρομοκράτωρ Δαντῶν ἦσαν ἥττον ἀκόρεστοι ἀργυρίου καὶ ἡδονῶν ἢ οἱ καρδινάλιοι Ροᾶν καὶ Βιέννης; Ἀλλ' οὐδεὶς ἀπορεῖ ἐν τῇ Δύσει, ἂν ὁ δεσποτισμὸς καταλείπει δυσεξίτητά τινα στίγματα· ὅσάκις ὁμῶς πρόκειται περὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀπαιτοῦνται φαίνεται, ἄλλοι ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ νόμοι! (* Α'. 284). »

Θεωροῦσα φιλοσοφικῶς τὴν αἰτίαν τῆς ληστείας καὶ κλοπῆς ὡς ὅλως διάφορον παρ' ἡμῖν ἢ ἐν τῇ Δύσει, καὶ τοὺς τὸ στυγερόν τοῦτο ἔργον μετερχομένους ἥττον ἠθικῶς γαγγραινώδεις, « Αἱ καταχρήσεις, λέγει, αἵτινες παρέσχον ὑπόθεσιν λόγου εἰς

τὴν γόνιμον φαντασίαν τῶν μυθιστοριογράφων ἦσαν ἀπλοῦν τῶν περιστάσεων ἀποτέλεσμα. Διότι μετὰ πάντα μέγαν κοινωνικὸν σάλον δύσκολον εἶναι νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν νόμον τὰ παραχωδέστερα τοῦ λαοῦ στοιχεῖα. Πόσοι λησταὶ ἐκ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀναιδῶς ἐπλούτησαν! Μήπως αἱ δικταί τῆς Γαλλίας ἐπαρχίαι δὲν ἠρημώθησαν ὑπὸ τῶν λεγομένων φλογιστῶν (*chauffeurs*), οἵτινες, ἐπὶ λευκὸν τῶν Βορβῶνων σύμβολον φοροῦντες, ἔκαιον τοὺς πόδας τῶν θυμάτων ὧν ἐζήτουν ν' ἀρπάσωσι τὰ χρήματα; ὅθεν ἐδέησε νὰ ὀργανισθῆ μεταβατικὸς στρατὸς, ὅπως ἀπαλλάξῃ τὴν Γαλλίαν τῆς μάστιγος ἐκείνης. Ἐν δὲ τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ πάπα καὶ τῶν Νεαπολιτῶν Βορβῶνων συμμορίας ληστῶν ὠργάνισαν, ὧν πασίγνωστα τὰ ἔργα (* Α'. 135—6) κτλ.—Οἱ ἐν τῇ Δύσει καὶ περὶ τῶν ἀπλουστῶν ἀποροῦσιν, ὅταν πρόκηται περὶ Ἑλλάδος· ἀλλὰ ποῦ οἱ προκινδυνεύσαντες ἀνέχονται νὰ ἐξαλειφθῶσι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς νίκης; Πάντες οἱ κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἐξέοχοι ἄνδρες μετὰ λύσσης κατασπαράξαντες ἀλλήλους δὲν ἠθέλων δυνήθη νὰ δείξωσι μείζονα αὐταπαρνησίαν, ἢ ὅση λυποῦνται ὅτι δὲν εὐρίσκεται παρὰ τοῖς Ἑλλησιν. Ὅπως καὶ ἂν κρίνῃ τις τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, οὐδέποτε δύναται νὰ εἴπῃ περὶ αὐτῆς ὅ,τι περὶ τῆς μεγάλης ἐκείνης τῆς ἐν τῇ Δύσει, ὅτι ἐγένετο ἀνηλεὲς πρὸς τοὺς ἠττημένους. Οἱ Ὀρεινοὶ νικήσαντες ἐπεμψάν τοὺς Γερωνδίνους εἰς τὴν λαϊμητόμον· αὐτοὶ δὲ οἱ Ὀρεινοὶ ἐδεκατίσθησαν ὑπὸ τῶν Θερινιδωρείων (* Β'. 187—8) κ.τ.λ.— Ὅσοι ἀποροῦσι διὰ τὴν βραδύτητα τῆς δύσκολου (παρὰ τοῖς Ἑλλησιν) μεταμορφώσεως (τῶν χαρακτήρων) ἃς σπουδάσωσι τὴν μετὰ τὸν δεσποτισμὸν τῶν Στουάρτων ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας, ἢ τὴν τῆς Γαλλίας μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς αὐταρχίας. Οἱ Φουσιέ καὶ οἱ Ταλλεϋράνδοι, ἐκ περιτροπῆς ὑπουργοὶ τοῦ Ναπολέοντος καὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΗ', οἱ αἰμοβόροι τρομοκράτορες εὐκάλως γινόμενοι κόμητες καὶ βαρῶνες αὐτοκρατορικοὶ, ἦσαν ἄρα ἀπῆλλαγμένοι τῶν ἔξεων τῆς δεσποτικῆς ἐποχῆς; (* Β'. 379 καὶ ἐξ.) »

Προκειμένου δὲ περὶ δεισιδαιμονιῶν, « Πόσοι, λέγει, Ἕλληνες μεταμορφωθέντες ἐν Ἀρκαδίᾳ εἰς λύκους εἶχον ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ πλησίον αὐτῶν οὐ μόνον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν μεσαῖωνα καὶ κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς καιροὺς! Ἀλλ' ἐπειδὴ ὅτε ὁ Ἰωάννης Χούσιος ἐκίετο ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Σιγισμάνδου, σύνοδος ἐπιστῆμων θεολόγων πάνυ εὐστόχως ἐκήρυξε τὴν ἔπαρξιν τῶν *loup-garou* (loup-garou), πῶς ἠδύναντο νὰ στοχασθῶσιν, ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶχεν ἀπατηθῆ; (* Β'. 149).—Ἄν ἀνὴρ οἶος ὁ Δάντης,

» τηρῆ τὰς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων καταθρόνους
 » θεότητος, δὲν εἶναι ἄπορον, ὅτι αἱ δημόδεις πα-
 » ραδόσεις τῶν νῦν Ἑλλήνων σώζουσιν αὐτάς (*B'.
 » 152). — (Ἡ Σύρος) εἶναι ἐστία καθολικισμοῦ
 » ἐν ἣ Λουδοβίκος ὁ Γ'. ἱδρύσει καπουκίνων μόνῃν
 » ὁ ἐραστής τῆς Πομπαδοῦρ ἐγκατέστησε Ἰησου-
 » ἴτας· καταργηθέντος δὲ τοῦ τάγματος Λουδοβί-
 » κος ὁ Γ'. ἐπεμψε τοὺς καταδικαστικὸς ἐκείνους
 » Λαζαριστάς, ὧν τρομερὰν ἐχάραξεν εἰκόνα ὁ Μι-
 » χηλέτος. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἡ Σύρος ὤφειλε
 » νὰ παρακολουθῆ τὰς Πέτσας καὶ τὴν Ἰδραν· ἀλλ'
 » οἱ ὀπαδοὶ τοῦ πάπα μισοῦσι τὰς ἐθνότητας, ὡς
 » ἀποδεικνύουσι τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ τοῦ ἀνικῆτου
 » σκόλου γινόμενα, τὰ ἐν Γαλλίᾳ (1792 καὶ 1845),
 » τὰ ἐν Ἰσπανίᾳ (1823) καὶ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ (1848).
 » Οἱ δὲ παπιστὰὶ τὸ αὐτὸ ἐπραξαν ἐν Βοσνίᾳ, ἐν Ἀλ-
 » βανίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι (*B'. 248). κτλ.— Ἄν κατὰ
 » τὸ 1833 δυστυχῶς ὁ λαϊκὸς κληρὸς ἔμεινεν ἄνευ
 » ἀντιπροσώπων ἐν τῇ ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ἑλλάδος,
 » συνετῶς ὅμως περιεστάλη τὸ μοναχικὸν πνεῦμα
 » . . . ὅθεν ἐνῶ μεγάλα ἔθνη ὡς ἡ Γαλλία ἐκηρύτ-
 » τοντο ἀνίκανα νὰ σοβήσωσι τὴν ἐπιδρομὴν τῶν
 » μοναχῶν, μικρὸς τις λαὸς ἔθετεν αὐτοῖς ἀνυπέρ-
 » βλητον φραγμὸν (*B'. 286). κτλ.

Περὶ πολιτικῆς διαφθορᾶς γινομένου λόγου, ἐπι-
 φέρει τὰ ἐξῆς ἅπερ κρίνομεν καλὸν νὰ μεταφράσω-
 μεν. « Πάντα τὰ δυτικὰ ἔθνη ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐ-
 » πιμόχθως ἐπεζήτησαν τὴν ὁδὸν, πρὶν ἢ ἀποκτή-
 » σωσι τὰς σωτηρίους ἐλευθερίας τοῦ συνταγμα-
 » τικοῦ πολιτεύματος. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Ἀγγλοσά-
 » ξονες τῶν δύο κόσμων, ὧν συνεχῶς ἀναφέρον-
 » ται τὰ παραδείγματα, προσέκοψαν ὅσον καὶ οἱ
 » ταραχωδέστεροι τῶν μεσημβρινῶν λαῶν.

» Εἰ καὶ τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα, κατὰ τὰς οὐ-
 » αιώδεις αὐτοῦ ἀρχάς, ἀνάγεται εἰς τὸν Γ'. αἰ-
 » ὶωνα (1265), ἐπὶ Γουλιέλμου ὅμως ἔτι τοῦ Γ'
 » τόσον κακῶς ἐτηρεῖτο, ὥστε ὁ δόκτωρ Σαμουήλ
 » Ἰώνσων ἔλεγεν ὅτι τὸ ἔθνος ὑβρίζετο δι' εἰκονι-
 » κῶν ἐκλογῶν (*Hume ἱστορ. Ἀγγλ. Βιβλ. ΚΒ').
 » Οἱ δὲ ἀντιπολιτευόμενοι δὲν εἶχον ἀγνοτέραν
 » τὴν συνείδησιν ἢ οἱ ἀφωσιωμένοι. Οἱ πατριῶται,
 » ἔλεγεν, ὁ P. Βαλποῦλ, γεννῶνται ὡς οἱ μύκητες·
 » δύναμαι δὲ νὰ παραγάγω πεντήκοντα ἐν ἐνὶ μόνῳ
 » νυχθημέρῳ· ἂν δὲν ἐνδώσω εἰς αὐθάδη τινὰ ἢ πα-
 » ράλογον αἴτησιν, ἀμέσως προκύπτει πατριώτης
 » (*Coxe's ὑπομνημ. Ροβ. Βαλπόλ.). Ἀδύνατον
 » δὲ εἶναι ν' ἀμφισβᾶλλῃ περὶ τῆς πολιτικῆς δι-
 » αφθορᾶς τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸν ΙΖ'. καὶ ΙΗ'.
 » αἰῶνα, ὁ ἀναγνοὺς τὰς ἐμβριθεῖς μελέτας ἀνδρῶν
 » οἷοι ὁ Μακωλέϋ, ὁ Ρεμουζάτος, ὁ Βοννεσιόζης, ὁ
 » Ταίνης, οἵτινες ὁμολογουμένως συμπαθέστατα
 » πρὸς τοὺς ἀγγλικούς θεσμοὺς διάκεινται. Ἀλλὰ

» καὶ αἱ νῦν ἐκλογαὶ δὲν εἶναι ἀπηλλαγμέναι τῶν
 » ἐν Ἑλλάδι γινομένων σκανδάλων τὰ συγ-
 » γράμματα τοῦ Ρίγβη Βάτσωνος, Γ. Φ. Ἐλλιότ,
 » I. E. Βιλμότου μαρτυροῦσι, πόσῃν ἀγανάκτησιν
 » διεγείρουσιν ἐν Ἀγγλίᾳ αἱ ἐκλογικαὶ σκευωρίαι. »
 » Ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ, ὁ δουξ Δωμάλ μαρτυρεῖ,
 » ὅτι τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα μηδενίζεται ὑπὸ
 » τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς ἀργυρωνήτου δημοσιο-
 » γραφίας (ἴδε ἡ Γερμανία κατὰ τὸ 1860). Περὶ
 » δὲ τῆς φιλοπατρίας καὶ τοῦ πρὸς τοὺς ξένους ἐξ-
 » ευτελισμοῦ ὁ Οὐμβόλδος μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ Γερμα-
 » νία κατὰ τὸν ΙΘ'. αἰῶνα οὐδὲν ὡς κατὰ τοῦτο εἶ-
 » ναι ἄμεμπτος. «Ἴδου, ἔλεγε πικρῶς, οἷον εἶναι τὸ
 » γερμανικὸν αἶσθημα! οἱ ὀφείλοντες νὰ σπυρίζω-
 » σιν αὐτὸ εἶναι οἱ θερμότεροι αὐτοῦ προδόται!
 » (ἴδε ἀλληλογρ. Οὐμβόλδου 9 Αὐγούστου 1855)».
 » Ἡ δὲ ψευδευλάβεια τοιαύτη παρίσταται
 » ὥστε ὁ Οὐμβόλδος ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν ἐκκλη-
 » σιαστικῶν ὑπουργὸς εἶναι ἐναντίος τῷ ἐπὶ τῆς
 » ἐκπαιδεύσεως (αὐτόθι 26 Ἰουνίου 1844—26 Σε-
 » πτεμβρίου 1845) κ.τ.λ.

» Περὶ δὲ τῆς Γαλλίας λέγω ὅτι τοῦ Λου-
 » δοβίκου Φιλίππου πίπτοντος, ἡ Βουλὴ δὲν ἦτο
 » πλήρης εὐχαριστημένων Τὸ νομοθετικὸν σῶμα
 » περιέχει σήμερον πολλοὺς ἀντιπολιτευομένους;
 » Ἐν Ἰσπανίᾳ τὰς Βουλὰς δὲν πληροῦσιν ὑπουργικοὶ;
 » — Ὁμολογητέον ὅτι ἡ Μασσαλία, ἡ Λυὼν,
 » ἡ Τολῶσα, ἡ Γρενάδα, ἡ Μαδρίτη ὀλίγον διαφέ-
 » ρουσι τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ ὅτι αἱ παραδό-
 » σεις τῆς ῥωμαϊκῆς καὶ βυζαντινῆς ἐνάτης ἐπι-
 » κρατοῦσιν ἔτι ἐν ταῖς μεσημβριναῖς χώραις τοῦ
 » αἰσθημάτων τῆς αὐτοκυβερνησίας. Τούτων δὲ οὐ-
 » τως ἐχόντων, διὰ τί παρίστανται οἱ Ἕλληνες ὡς
 » δῆθεν ἐκτάκτως δουλόφρονες καὶ διεφθαρμένοι;
 » Διατί ἐν ᾧ χώραι σεμνυνόμεναι ἐπὶ πολιτισμῷ καὶ
 » δυνάμει σφάλλουσι τοσοῦτον, ἀποροῦσι τινές, ὅτι
 » λαὸς ἀδύνατος, ἄπορος, μακρὰν ὑποστάς τυραν-
 » νίαν βαίνει βραδέως καὶ μετὰ δισταγμῶν; . . .

» Ἀλλ' ἔστω· ἂς ὑποθέσωμεν, ὅτι αἱ κατὰ τῶν
 » Ἑλλήνων κατηγορίαι δὲν εἶναι ὑπερβολικαί
 » ἕνεκα τούτου πρέπει νὰ προτιμηθῶσιν οἱ Μωα-
 » μεθανοὶ τῶν Χριστιανῶν, ὡς κατὰ τὸ 1854; Σή-
 » μερον ὅτε ἡ μουσουλμανικὴ κοινωνία ἀμερολήπτως
 » ἠρευνήθη, τίς δύναται νὰ ὑπερασπίσῃ τὰξιν βαί-
 » νουσιν ἐπὶ τῆς δουλοσύνης, τῆς δουλείας τῆς γυ-
 » ναικῆς καὶ τοῦ πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν πρό-
 » δον μίσους; Παραπέμπω τοὺς διαδόχους τοῦ Φαλλ-
 » μεράϋερ εἰς τὴν εἰκόνα ἣν ὁ Γουλιέλμος Λεϊάννης,
 » αὐτόπτης μάρτυς, ἐχάραξε τῶν μεταρρυθμιστῶν
 » πασάδων τῆς Βορείου Ἀφρικῆς (ἴδε Revue des
 » Deux Mondes 15 Φεβρ. 1855). Ἐν αὐτῇ θέλου-
 » σιν ἰδεῖ τοιοῦτο κρᾶμα ἀκαταλήπτου βαρβαρότη-

«τος, ἀγείους ἀκολασίας, καὶ φοβερᾶς παρανοίας, ὥστε θέλουσι διδαχθῆναι ἢ ἀνέχωνται τὰς κακίας τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς (* Β'. 306—312)».

Ἄν ἡμεῖς ὀλίγον περὶ τῶν γενικῶν ἡμῶν συμφερόντων μεριμνήσαντες ἀνεχώμεθα εὐρεῖαι καὶ εὐφροὶ χῶραι ὑπὸ λιμναζόντων ὑδάτων κατεχόμεναι νὰ μολύνωσι τὴν ἀτμοσφαῖραν ἡμῶν, ἡ συγγραφὴ δὲν ἀμελεῖ νὰ παρατηρήσῃ «Πᾶσους κατοίκους ἡδύναν» το νὰ διαθρέψωσι τὰ ἐν Ἰταλίᾳ ἔλη, ὡς ὅτε αἱ ἐν Τοσκάνῃ Maremme (300 λευγ.) καὶ τὰ ποντινὰ ἔλη περιεῖχον τόσας ἀκμαίας πόλεις! Καθ' ὅλην τὴν περικλήν ἐπικράτειαν μεγάλαι χῶραι εἶναι χέρσαι καὶ ἀκαλλιέργητοι. Μόνη λοιπὸν ἡ Ἑλλάς, ὡς ἐνασμενίζονται τινες λέγοντες, δὲν ἔχει νὰ διανύσῃ μεγάλην πρόοδον. Ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ ἡ Βρετανία, ἡ Σολογγία, πολὺ λείπονται ὅπως καλλιεργηθῶσι δεόντως· τὸ 1860 ἐν Γαλλίᾳ 8,569,000 ἄρουριάδες μέτρων (hectares) ἦσαν ἀκαλλιέργητα καὶ τὰ πλεῖστα καλλιεργήσιμα (* Β'. 55—6)».

Πολλὰ τοιαῦτα πολλαχοῦ τοῦ συγγράμματος ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὴν Δύσιν ἀπολογεῖται ἡ συγγραφὴ. Καὶ ταῦτα μὲν καλὰ πάντως εἶναι λεγόμενα χάριν ἀπολογίας πρὸς ξένους καὶ ἀδίκους ὑβριστάς· ἀλλ' ἡμεῖς διανοούμενοι, πόσον ἔτι λειπόμεθα κατὰ τὴν ἀληθῆ τῶν συμφερόντων ἡμῶν ἐπίγνωσιν, πόσον ὑπὸ τῆς χαμαιζήλου καὶ μικροπαθοῦς πάλης κατεχόμεθα, καὶ τῆς πρὸς τὰ δημόσια ἀσεβείας, δὲν πρέπει νὰ δικαιολογώμεθα καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτούς. Διότι τὰ παρ' ἑκάστῳ ἔθνει κακὰ λέγονται κατὰ τὸ μέτρον τῆς προόδου αὐτοῦ· ὅ,τι δὲ πού εἶναι ἀνεπαρκές, ἀλλαχοῦ γινόμενον ἠθέλην ἐμφαίνει μέγιστον προόδου βαθμὸν. Πρὸς τούτοις καὶ ἂν ἄλλα ἔθνη εἶχον τόσον κακῶς ὅσον ἡμεῖς, τοῦτο οὐδόλως ἠθέλε δικαιολογεῖ ἡμᾶς· διότι ὁμολογουμένως ἄλλως πολιτευόμενοι τὰ πολλὰ ἠδυνάμεθα νὰ βελτιώσωμεν τὴν ἡμετέραν κατάστασιν. Ἀποδεχόμενοι λοιπὸν εὐγνωμόνως τοὺς λόγους τῆς συγγραφίδος, ἂς σπεύσωμεν παντὶ σθένει δι' ἔργων νὰ δικαιώσωμεν αὐτούς, οὐχὶ διὰ τῶν συνήθων φωνασικῶν, διότι οὐδέποτε οἱ λόγοι ἀναιροῦσι τὰ πράγματα.

9) Περὶ ἐλληνικῶν συμφερόντων.

Ἡ συγγραφὴ, εἰσχωροῦσα εἰς τὰ θεμελιωδέστερα ζητήματα τῆς ἡμετέρας κοινωνίας καὶ εἰς τ' ἀξιολογώτερα τῶν συμφερόντων ἡμῶν πραγματεύεται αὐτὰ μετὰ οἰκειότητος καὶ βαθυνοίας. Παρατηρεῖ δὲ, «ὅτι ἐν τῇ ἐλληνικῇ γερσονήσῳ ὁ χριστιανισμὸς δὲν ἐξήφάνισεν ἔτι ἀπάσας τὰς ἀρχαίας παραδόσεις· ὅθεν ἡ διὰ τῆς βίας αὐτοδικία φαίνεται ἔτι κατὰ λόγον. Ἡ δὲ τουρκοκρατία ἐπὶ τῆς βίας τεθεμελιωμένη ἐνίσχυσε τὰς προλήψεις τοῦ πρὸ τοῦ εὐαγγελίου πολιτισμοῦ. Τὸ ἐν τῷ νεωτέρῳ κόσμῳ

πνεῦμα τῆς εἰρήνης, καθ' ὃ ὁ νόμος ἐπικρατεῖ καὶ τῶν εὐλογωτάτων αὐτῶν παθῶν, δυσκολώτατα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Δύσει καὶ ἐσχάτως μόνον εἰσῆχθη» (* Β'. 213)

Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν αἰτίων τῶν παραγαγόντων τὰ τε ἐγγώρια καὶ τὰ ξενικά κόμματα ἐν Ἑλλάδι καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ Καποδιστρίου εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξιος, ἀλλὰ λυπούμεθα, ὅτι διὰ τὴν ἔκτασιν τῆς περικοπῆς δὲν δυνάμεθα νὰ μετενέγκωμεν αὐτὴν (* Β'. 451—484)· ἐπίσης καὶ ἡ ἔρευνα τῆς πολιτικῆς οὐσίας τῶν λεγομένων ἀγγλικῶν κόμματος, γαλλικοῦ καὶ ῥωσικοῦ (* Β'. 303). Ἀπὸ δὲ τῶν διχονοιῶν τούτων, ὧν τὰ στοιχεῖα ἦσαν πολλακίς ἐπέισακτα, ὀρμημένῃ ἐπικαλεῖται τὴν ἀδελφοποίησιν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανικῶν ἐθνῶν, ἃ οἱ δυσμενῶς τῇ Ἀνατολῇ διακείμενοι ἀπαισίως διχάζουσι (* Α'. 464). Μετὰ δικαιοσύνης δὲ καὶ εὐστοχίας διέρχεται τὰ ἐπὶ τῆς ἀντιδραστικῆς καὶ ἐρεξῆς εἰσαχθέντα παρ' ἡμῶν πολιτικὰ στοιχεῖα διχονοίας (* Β'. 267—270)· ἀλλὰ μετὰ λύπης τὸ μικρολόγον ἐκεῖνο καὶ ἀντιπολιτικὸν αἰσθημα τὸ διαχωρίσαν τοὺς Ἑλληνας τοῦ θρασυλείου εἰς αὐτόχθονας καὶ ἑτερόχθονας, ἀποροῦσα ὅτι ἀνεφάνη μάλιστα μετ' αὐτοῦ τοῦ συντάγματος τὴν γέννησιν καὶ ὅτε ὁ τότε περὶ ἰθαγενείας ἐκδοθεὶς νόμος δὲν διακρίνει τὸν Αὐστριακὸν τοῦ Θεσσαλοῦ! (* Α'. 255). Ἀναθεωροῦσα τὸ περὶ Φαναριωτῶν ζήτημα καὶ τὴν αὐτοῖς ἀποδιδδομένην διαφθοράν ἐξετάζουσα, ζητεῖ νὰ πρᾶξῃ τὸ πάθος τὸ πρὸς τὰ εὐεργετήματα τυφλωττον καὶ ἐξογκοῦν τὰ ἀτοπήματα, ἀπεχθανομένη πᾶσαν ἀδελφομαχίαν (* Α'. 565—271). Μετ' ἴσης ἀμεροληψίας διερευνᾷ καὶ τὸν χαρακτηρὰ καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ προεστῶτος καὶ τὴν ἐν τῇ νεωτέρῃ κοινωνίᾳ θέσιν αὐτοῦ, παραλλήλως πρὸς τούτοις αὐτὸν μετὰ τοῦ Φαναριώτου (* Α'. 373 καὶ ἐξ.).

Μετὰ φιλοσοφικῆς βαθυνοίας ἐξετάζουσα τοὺς χαρακτηρὰς τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανῶν ἀντιτάσσεται κατὰ τῶν φρονούντων ὅτι ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία εἶναι ἰδιάζον προσὸν τῆς ἀγγλοσαξωνικῆς φυλῆς καὶ θαρρόντως ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία προσφυῶς ἔχει πρὸς τὴν κτήσιν ἀστυκῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡμεῖς πολλὰ ἐπάθομεν ἐκ τῆς ἀκολασίας ἧτις πολλακίς συγγέεται μετὰ τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας, ἵνα κρίνωμεν τὴν ὀρθότητα τῆς γνώμης ταύτης, δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν κυρίως πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἐκτάκτους καὶ ἀνωμάλους περιστάσεις ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ὁ νοῦς πολλακίς παλινδρομεῖ· διότι ἄχρι τοῦ νῦν ἀληθῶς ἐθνικὸς νοῦς καὶ δύναμις οὐδέποτε παρήδρευσαν τῇ κυβερνήσει (* Β'. 192, 197). Συζητοῦσα δὲ τὰ περὶ τοῦ συντάγματος ἀποφαίνεται κατὰ τῆς

ἀποζημιώσεως τῶν βουλευτῶν καὶ ὑπὲρ μιᾶς Βουλῆς (*Β'. 290, 2). Δικαίως δὲ ἀποδίδει πολλά τῶν ἀτοπημάτων ἅτινα πηγάζουσιν ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς ἐξουσίας εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς σταθερότητος πολιτικοῦ χαρακτῆρος παρὰ πλείστοις τῶν παρ' ἡμῖν πολιτευομένων (*Β'. 297). Ἐννοοῦσα τέλος, ὅτι ἡ δημοτικὴ ὀργάνωσις εἶναι ἡ βᾶσις τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν διεξέρχεται τὰ περὶ τῆς ἐν τῇ τουρκοκρατίᾳ κοινότητος καὶ τὰ τοῦ σήμερον δήμου (*Α'. 571—578).

Ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ Ἑλλήνος δικηγόρου λέγουσα (*Α'. 347) ἐκτείνεται μᾶλλον εἰς τὰ περὶ τῶν δικαστηρίων, λυπούμενη, ὅτι δὲν ἐνομοθετήθη ἔτι τὸ περὶ τοῦ ἀμετακινήτου τῶν δικαστῶν καὶ ἐπαινοῦσα πολλά τῶν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ καὶ δικονομίᾳ (*Β'. 276—284). Δίκην δὲ μίαν μόνην ἀναφέρει καὶ ἐπικρίνει τὴν κατὰ τοῦ Θ. Καίρη (*Α'. 387—394).

Ἡ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων ἀγωνιστῶν συμπάθεια αὐτῆς πανταχοῦ διαλάμπει· « Ἀλλὰ, λέγει, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταβῇ τις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως παρασταθῇ εἰς τοιοῦτο θέαμα (τὴν ὀλιγωρίαν τῶν ἀγωνιστῶν). Ὁ Μανίνης καὶ ὁ Γαριβάλδης προκινδυνεύσαντες καὶ θυσιάσαντες ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας, ὁ μὲν τὴν θυγατέρα, ὁ δὲ τὴν ἡρωικὴν αὐτοῦ Ἀνίταν, ἔζησαν πενόμενοι ὁ μὲν ἐν Παρισίοις, ὁ δὲ ἐν Νεοβοράκω, ἐν ᾧ ὁ πατριάρχης τῆς Ρώμης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν καρδινάλιοι, οἱ πολέμιοι τῆς ἰταλικῆς αὐτονομίας, εὖρον ἐκάστοτε ἐκατομμύρια. Ἐν Γαλλίᾳ, οἱ ἐν Βατερλώ μαχηταὶ ἐκαλοῦντο Ἰησοῖ· οἱ δὲ μετὰ τῶν ξένων τὴν πατρίδα πολεμήσαντες ἐψήφισον ἐν τῇ Βουλῇ τὸν θάνατον τοῦ στρατάρχου Νεῦ (*Β'. 115) ». Περὶ δὲ στρατοῦ ἐν γένει ἀποβλέπουσα εἰς τὸ πολυδάπανον καὶ εἰς ἄλλα ἀτοπήματα συμβουλεύει νὰ παραδεχθῶμεν τὸ τοσοῦτον ἡμῖν οἰκεῖον ἐλθετικὸν σύστημα (*Β'. 294).

Καί τοι ἱκανῶς προοδεύσαντος παρ' ἡμῖν τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ συγγραφεὶς ἀπορώσα εἰς τὴν ἔτι πολλὴν λειψανδρίαν, δικαίως ἀπορεῖ, πῶς δὲν ἐφηρμόσθη σύστημα τι ἀποικίσεως, δι' οὗ ἠδύναντο νὰ προσελκυσθῶσι κάτοικοι ἐκ τῶν ἐν Τουρκίᾳ χωρῶν (*Α'. 264). Θέλομεν δὲ ἐκτιμήσει τὴν ἀξίαν τῆς εὐχῆς ταύτης, ἂν διανοηθῶμεν τὴν ἀπορίαν καὶ ὀλιγάρκειαν τινῶν ὑπὸ Βουλγάρων κατοικουμένων χωρῶν, τὸ ἐπιτήδειον πρὸς τὴν γεωργίαν τῆς φυλῆς ταύτης καὶ τὰ καλὰ πολιτικὰ ἀποτελέσματα τοιαύτης ἀποικίσεως.

Γινώσκουσα ὅτι πολλοὶ οἰκονομολόγοι ὡς πρόσκομμα εἰς τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας θεωροῦσι τὴν εἰς μικρὰς ἰδιοκτησίας διαίρεσιν τῆς γῆς, θαρρόντως προλέγει μετὰ τοῦ Μοντεσκίου, ὅτι αἱ χῶραι κατοικοῦνται κατὰ λόγον οὐχὶ τῆς εὐφορίας, ἀλλὰ τῆς

ἐλευθερίας αὐτῶν, καὶ ἀποδεικνύει τὸ λεγόμενον διὰ τῆς Βελγικῆς, ἐνθα ἡ γῆ δὲν εἶναι εὐφορος, εἶναι δὲ λίαν μεμερισμένη διὰ τῆς Λομβαρδίας, περιεχοῦσης 350,000 ἰδοκτῆτας, ἧτοι 4 ἐπὶ 8 κατόικων, καὶ εὐδαιμονούσης καὶ μετὰ πάσας τὰς βαρείας τῆς Αὐστρίας φορολογίας· καὶ διὰ τῆς Γαλλίας περιεχοῦσης ἕνα γαιοκτήμονα ἐπὶ 9 κατοίκων βέλτιον δὲ γεωργουμένης ἢ πρὸ τοῦ 1789 ὥστε, ἡ εἰς μικρὰς ἰδιοκτησίας διαίρεσις τῆς γῆς δὲν εἶναι πάντως πρόσκομμα εἰς τὴν γεωργικὴν πρόοδον τῆς Ἑλλάδος· Ἀληθῆ δὲ προσκόμματα θεωρεῖ τὴν ἔλλειψιν ὁδῶν καὶ κεφαλαίων καὶ τὴν συγκέντρωσιν τῆς κυβερνητικῆς μερίμνης εἰς τὰς πόλεις (*Β'. 16—30). Τούτοις δὲ δύναται τις νὰ προσθήσῃ καὶ τὴν ἀθλιότητα τοῦ φορολογικοῦ συστήματος.

Ἐν γένει δὲ πολλαχοῦ τῆς βίβλου ἀπαντῶσιν ἀξιόλογοι περὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἑλλάδος μελέται· ἔτι δὲ καὶ ἐκθεσις περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ δανείου (*Β'. 273 καὶ ἐξ.). Δὲν ἀπαξιοῖ δὲ ἡ συγγραφεὶς νὰ εἰσχωρῇ καὶ εἰς λεπτομερείας περὶ τῶν παρ' ἡμῖν πηγῶν τοῦ πλοῦτου, διαλαμβάνουσα καὶ περὶ γαιανθράκων καὶ περὶ μαρμάρων κτλ. (*Β'. 231—238). Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι ἤκιστα λησμονοῦνται τὰ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ (*Β'. 254 καὶ ἐξ.).

Πανταχοῦ πρὸς τούτοις τῆς βίβλου περιέχονται ὅσον ἕναστιν ἀκριβεῖς στατιστικαὶ εἰδήσεις, αἵτινες ἐλήφθησαν ἢ ἐκ τῶν ἐπισήμων παρ' ἡμῖν στατιστικῶν πινάκων τοῦ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργείου, ἢ ἐκ τοπικῶν αὐτῆς τῆς συγγραφίδος ἐρευνῶν. Οὕτως ἐπισκεπτομένη τὴν Κάζαν παρὰ τὰς Ἐλευθεράς ἀναφέρει τὴν παρ' ἡμῖν κατασκευὴν τῆς ρητίνης, τῆς ἀσφάλτου καὶ τῆς πίσσης καὶ τὰ ποσὰ τῆς παραγωγῆς (*Α'. 11). Ἐν Λεβαδείᾳ ἀναφέρουσα τὰ περὶ τοῦ βάμβακος προλέγει ἀσφαλῶς τὴν μετὰ ταῦτα εἰς αὐτοῦ προσελθοῦσαν ἀφθονίαν (*Α'. 89). Ἐν Ἀραχώθῃ καταλέγει λεπτομερῶς τὴν τῶν αὐτόθι προϊόντων παραγωγὴν, (ὅπου κατὰ λάθος σημειοῦται τὸ στρέμμα = 648 □ μέτρ., ἐνῶ τὸ βασιλικὸν στρέμμα τὸ πάντων ἐλάχιστον εἶναι 1000 □ μετρ. Α'. 154—6). Ἐν Μεσσηνίᾳ ἀναφέρονται τὰ τῶν σύκων (*Β'. 10) κ.τ.λ. κ.τ.λ.

40) Περὶ ἐκπαιδεύσεως.

Τὴν πνευματικὴν τῆς κοινῆς ἀνάπτυξιν θεωροῦσα ὡς ἀσφαλῆς πάσης προόδου ὀρυκτήριον, πανταχοῦ τῆς βίβλου ἀναφέρει τὰ τῶν σχολείων, εἰς τὰ δημοτικὰ μάλιστα ἐπιστῶσα τὴν προσοχὴν αὐτῆς ὧν ἐν συνόψει ἀναφέρει τὴν ἱστορίαν (*Α'. 324—330). Πανταχοῦ δὲ ὅπου ἠδυνήθη νὰ πορισθῇ ἀκριβεῖς τοπικὰς εἰδήσεις, ἐπισυνάπτει καὶ τὴν στατιστικὴν τῶν σχολείων. Θεωρεῖ δὲ εὐκόλως διὰ τινῶν μεταβολῶν συμβιβαζόμενα τὰ καθήκοντα τοῦ ἐγ-

γάμου χωρικοῦ ἑφημερίου πρὸς τὰ τοῦ δημοδιδασκάλου. Ἄλλ' ἔκτοτε ἡ δημοτικὴ ἡμῶν ἐκπαίδευσις τριαύτην ὑπέστη πληγὴν, ἕνεκα πρὸ πάντων τῶν διηνεκῶν μεταθέσεων, ὥστε ἡ συγγραφὴς ἤθελε τὰ μέγιστα λυπηθῆ, ἂν ἐμάνθανεν, ὅτι καὶ ὅπως τεθῶσι τὰ σχολεῖα εἰς ἣν ἦσαν τότε κατάστασιν, ἐπιμονὴ ὅντως ἀπαιτεῖται καὶ χρόνος ἰκανός. Εἴθε δὲ ὅταν ἐπέλθῃ ὁ καιρὸς τῆς ὀργανώσεως, νὰ ληφθῶσι πρὸ ὀφθαλμῶν αἱ ἀληθεῖς τῶν λαῶν ἀνάγκαι! Ἐν τινι τέλος μετὰ διδασκάλου διαλόγῳ εὐστόχως ἀποδεικνύει τὴν ἀνάγκην εἰσαγωγῆς πρακτικῶν καὶ βιωφελῶν γνώσεων ἐν τοῖς σχολείοις (B'. 35—38).

Τὰ δὲ περὶ τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας ἐκπαίδευσως ἀναφέρει κυρίως ἐν τοῖς περὶ Ἀθηνῶν. Περὶ τοῦ Πανεπιστημίου λαλοῦσα ἀποτείνει ἀξιολόγους παρατηρήσεις περὶ τῆς διδασκαλίας ἰδίως τῆς θεολογίας (*B'. 378—382). Τὴν δὲ παρὰ τὸ Πανεπιστήμιον ἀνεγειρομένην Ἀκαδημίαν καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν κυμφῶν ὑψοῦμενον ἀστεροσκοπεῖον ἐπιβλέπουσα παρατηρεῖ ἐν παρόδῳ, ὅτι εὐλογον ἦτο νὰ προηγηθῶσι βιωφελέστερά τινὰ ἔργα (*B'. 389). Τὰ τῆς Ἐιζαρείου σχολῆς ἐκθέτουσα παρατηρεῖ πρὸς τοὺς ἄλλοις, «ὅτι ἐν αὐτῇ τὰ αἰσθήματα τῆς φιλογενείας δὲν ἀποκλείονται ἀπὸ τῆς ἰσρατιτικῆς ἀγωγῆς· ὅθεν τὰ ὀνόματα τῶν ἑρώων ἐφ' οἷς σεμνύεται ἡ Ἑλλάς εἶναι ἐνταῦθα τόσον προφιλή ὅσον τὰ τῶν ἐλευθερωτῶν τοῦ Ἰσραήλ. Ματαίως δὲ ἐλέγχονται οἱ ἀνατολικοὶ διὰ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν· διότι ἡ γαλλικὴ ἐκκλησία τῶν Βοσπουετῶν καὶ Καρτεσιῶν κ.τ.λ. ἦτο πάντως ὑπερτέρα τῆς νῦν δυσφημουμένης καὶ ἀφιλογενοῦς ἐκκλησίας, ἥτις δὲν ἀπαξιοῖ νὰ δανείζηται τὸν κάλαμον τῶν τοῦ *Univers* καὶ *Monde* καὶ τῶν ἀποτροπαίων λιβελλογράφων τῆς Αὐστρίας (*B'. 395—6). Δὲν παρατρέχει δὲ οὔτε τὰ περὶ τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ Πολυτεχνείου (*B'. 387—90), οὔτε τὰ περὶ τῆς σχολῆς τῶν Εὐελπίδων (*B'. 394—5), οὔτε τοὺς ἀγῶνας τῆς ἰδιωτικῆς ἐνεργείας τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐκπαίδευσως καταβληθέντας (*B'. 404—407).

Μετ' ἐξειδικιασμένης ὁμῶς στοργῆς ἀναφέρει τὰ τῆς προόδου τοῦ γυναικείου φύλου, καὶ μάλιστα τὰ τοῦ Ἀρσακείου, «ὅπερ τόσῳ μᾶλλον ἦτο, λέγει, ἀναγκαῖον ὅσω μᾶλλον αἱ καθολικαὶ μοναχαὶ ἤθελον σπεύσει ν' ἀναρπάσωσι τὴν ἀγωγὴν τῶν κορασιῶν . . . Αἱ δὲ μοναχαὶ γραῖαι εἶναι αἱ πρόδρομοι τῶν μοναχῶν . . . ἐντολὴν ἔχουσι νὰ δεικνύωσι τὸ μειλιχιώτερον τοῦ καθολικισμοῦ μέρος· εἶτα ἐπέρχονται οἱ δουλεροὶ Ἰησοῦται, οἱ ἐπιτήδειοι Δομινικανοὶ . . . (*B'. 398).» Ἐπαινοῦσα δὲ εὐλόγως τὰ ἐν τῷ Ἀρσακείῳ ἐξετάζει λεπτομερῶς, κρίνει εὐμενῶς τὰ τῆς διδασκαλίας καὶ ἐκθέτει τὸν ἀληθῆ τοῦ

καταστήματος τούτου προορισμὸν, ὡς πρὸς τὴν διάδοσιν τῆς ὑγιᾶς ἐκπαίδευσως παρὰ τῷ γυναικίῳ φύλῳ (*B'. 307—403), ἣν εἰκότως θεωρεῖ ὡς κυριώτατον μέλημα κατὰ τὴν ἀνάπλασιν τῆς Ἀνατολῆς· ὅθεν σημειοῖ τὴν στατιστικὴν τῶν παρ' ἡμῖν σχολείων τῶν κορασιῶν (*A'. 318).

Διὰ ταῦτα καὶ μετὰ συγγενικῆς τινος ἐπισεικείας καὶ στοργῆς ἀναφέρει τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ἔργα τῶν ἑλληνίδων συγγραφέιδων· τῆς ἐν Μεσολογγίῳ πολυμαθοῦς καὶ αὐτοματοῦς καὶ φιλογενοῦς Κρήσσης ποιητρίας Ἀντωνούσης, τῆς ἐν Λιβόρνῳ πολυμαθοῦς καὶ φιλογενοῦς Ἀγγελικῆς Πάλλης, τῆς ἐν Σμύρνῃ Σαπφροῦς Λεοντιάδος, τῆς ἐν Ἄνδρῳ Εὐανθίας Καίρας καὶ τῶν μακαριτισσῶν Αἰκατερίνης Βαλέττα, Ράλλους Σούτσου, Αἰκατερίνης Δοσίου, Πολυτίμης Κουσκούρη (*A'. 313—322). Οὐδὲ ἡ ἐν Ἀθήναις γαλλικὴ σχολὴ παραλείπεται· ἀναφέρεται μάλιστα ἰκανῶς πλήρως ὁ κατάλογος τῶν ὑπὸ τῶν μελῶν αὐτῆς ἄχρι τοῦδε ἐκδοθέντων συγγραμμάτων, ὧν μνημονεύονται ὑπὲρ τὰ εἴκοσιν (*B'. 391—4). Ἄν διανοηθῶμεν δὲ, ὅτι πλείστα πρὸς τούτοις χειρόγραφα μένουσιν ἐτι ἀνέκδοτα ἐν τῷ ἐν Γαλλίᾳ ὑπουργείῳ τῆς ἐκπαίδευσως, θέλομεν ἐννοῆσαι, ὅτι τὸ κατάσταμα τοῦτο καλῶς ἐξεπλήρωσεν ἐντολὴν τινὰ· διότι ὁμολογουμένως διὰ τῶν δημοσιεύσεων τούτων νέα τις περίοδος ἱστορικῶν ἐρευνῶν καὶ πορισμάτων ἀνατέλλει ἐν τῇ Γαλλίᾳ.

11) *Περὶ νεωτέρων ἠθῶν καὶ ἐθίμων.*—*Περὶ τῶν νεωτέρων Ἀθηνῶν.*—*Περὶ τῆς πτώσεως τῆς βασιλικῆς δυναστείας.*

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν σπουδαίων τούτων μελετῶν καὶ συζητήσεων, μετὰ χάριτος οὐδαμῶς ἀποκλειούσης τὴν ἐμβρίθειαν περιγράφονται σύγχρονα ἔθη καὶ ἔθιμα. Οὕτω κάλλιστα εἰκονίζεται ἡ κοινωνικὴ ἐννοια, ὁ βίος, ὁ χαρακτῆρ τοῦ παρ' ἡμῖν κλέπτου (*A'. 427—438). Ζωηρότατα καὶ δι' ἀριστοτεχνικῆς οὕτως γραφίδος εἰκονίζεται ἡ κατὰ τὴν μονὴν Πεντέλης ἐορτὴ (*B'. 432—444)· τὸ κατὰ τὰ Πατήσια ὑπὸ τοῦ μικροῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου τοῦ ποιητοῦ προσενεχθὲν τῇ Δώρα γεῦμα, ἐν ᾧ ἡ ἱστορικὴ φυσιογνωμία τοῦ γεραροῦ ναυμάχου Κανάρη διαφερόντως εἴλκυσε τὴν προσοχὴν αὐτῆς.

Γινώσκουσα δὲ, ὅτι ὁ δημόσιος καὶ ἱστορικὸς βίος τῶν ἐθνῶν εἶναι τοῦ ἰδιωτικοῦ ἀπαύγασμα ἀφανῆ πολλάκις ἐγκρύπτοντος τῶν ἐπισημοτέρων πράξεων τὰ ἐλατήρια, δὲν ἀπαξιοῖ νὰ περιγράψῃ λεπτομερῶς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐν Μαραθῶνι δημάρχου, νὰ ἐπισκεφθῇ τῆς εὐαρίθμου αὐτῆς βιβλιοθήκης τοὺς τόμους, τὴν ἐνετικὴν κιβωτὸν, τὴν Παναγίαν τῆς Τήνου, νὰ σκιαγραφήσῃ σκηνὴν τινὰ οἰκογενειακὴν (*B'. 479—486)· νὰ εἰσέλθῃ εἰς χωρικὴν καλύβην ἐν τῷ Μα-

ραθῶνι, ὅπως παρατηρήσῃ ἐν αὐτῇ τὸν ἐσωτερικὸν βίον τοῦ χωρικοῦ κτλ., ὡσαύτως ἐν Ἐλευσίνι, ὅπως περιγράψῃ τὰ ἀρχαῖα τῆς χωρικῆς οἰκογενείας ἐπιπλα, μεταξὺ τῶν ὁποίων παριστᾷ λάμπουσιν τὴν χάριν Ἀλβανίδος τινός (*Β'. 525 καὶ ἐξ.). Δὲν παραλείπεται δὲ οὔτε ἡ παρατήρησις περὶ τῆς εἰς ἀργίαν ῥοπῆς τῶν ἀνατολικῶν λαῶν (*Α'. 40—41), οὔτε ἡ ἀδεξιότης τῶν ἐνταῦθα ὑπηρετῶν καὶ ἡ ἔλλειψις ὑπηρετικῆς τινος ἀνατροφῆς καὶ ἐθίμων, ἣν ὁμοίως συνάπτει πρὸς γενικώτερα καὶ ἐντιμότερα αἰτια (*Α'. 43 καὶ ἐξ.).

Ἐν δὲ ταῖς νεωτέροις Ἀθήναις ἐλκύουσι μάλιστα τὴν προσοχὴν αὐτῆς οἱ ἱεροὶ ναοὶ, τὸ νεκροταφεῖον, ἐνθα χαιρετίζει τὴν ἀνατολὴν τῆς παρ' ἡμῖν δημοσίου τέχνης. Τὸ ὄργανοτροφεῖον τῶν κορασίων, τὰ νοσοκομεῖα, τὰ ἀνάκτορα, ὧν τὴν πολυτέλειαν ἀντιτάσσει πρὸς τὸ εὐτελὲς τῶν δημοσίων καταστημάτων τὸ πανεπιστήμιον, ὁ βωτανικὸς κήπος καὶ τὸ ἐν αὐτῷ φυτώριον, οὗ τινος ἐπαινεῖ τὴν πρόθεσιν καὶ τὰ ἀποτελέσματα, τὸ Ἀρσάκειον κτλ. (*Β'. 364—407). Ἐκ δὲ τῶν περιχώρων τῶν Ἀθηνῶν κάλλιστα περιγράφονται ἡ Κμισσαριανή, τὸ Τατόζ, ἡ Κηρισσία, τὸ Πεντελικόν, ὁ Πειραιεὺς, ὁ Μαραθίων, ἡ Ἐλευσίς κτλ. (*Β'. 499—527).

Ἐν τῷ τελευταίῳ βιβλίῳ τοῦ συγγράμματος διαλαμβάνεται ἡ σειρά τῶν γεγονότων τῶν ἐπενεγκόντων τὴν πτώσιν τῆς βαυαρικῆς δυναστείας. Ἐξετάζονται τὰ τῆς κατὰ Ἰανουάριον 1862 γενομένης ὑπουργικῆς καταστροφῆς, ἧς ἐπιμελῶς διεραυνῶνται τὰ κυριώτατα στοιχεῖα. Ἡ δὲ συγγραφὴ ἔχει μὲν ἐν γένει καὶ ἐνταῦθα δοκιματώτατος καὶ ἀκριβεῖς εἰδήσεις, ἀλλὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς βίβλου δὲν ἐμφαίνει πανταχοῦ τὴν ἐνδόμυχον ἐκείνων καὶ συνειδητικὴν τῶν γεγονότων ἀντίληψιν, οἷον πολλὰ ἄλλα μέρη αὐτῆς. Ἀλλ' εἶναι καὶ τοῦτο πολύτιμός τις ἀπολογία κατὰ τῶν τότε καθ' ἡμῶν προσκροθισῶν ὕβρεων καὶ συκοφαντιῶν. Ἄς ἐνθυμώμεθα δὲ, ὅτι ἂν τὰ γεγονότα ἐκεῖνα εἶναι ἔτι πρὸς ἡμᾶς ἐναυλα, ἢ ἐν τῇ Δύσει ὁμοίως ὀρθῆ γνώσις καὶ ἐκτίμησις αὐτῶν ἢ ἡ συγγραφὴ παρέχει τῇ αὐτόθι δημοσίᾳ γνώμῃ εἶναι ἕτερον αὐτῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα εὐεργέτημα. Διότι εὐστόχως καὶ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν συμφέρον ἀναλύει τὰς κυριωτάτας τῶν σπουδαίων γνωμῶν τῶν ἐν τῇ δυτικῇ δημοσιογραφίᾳ περὶ τῶν ἡμετέρων πραγμάτων ἐξενεχθεισῶν· ἐτι δὲ καὶ τὰς περὶ τῆς Ἑλλάδος γνώμας καὶ προαιρέσεις τῆς πολιτικῆς ἐκείνης τῶν μεγάλων δυνάμεων, ὅπως ἐναργῶς καταδειχθῇ, ὅτι ἡ Ἑλλάς οὐ μόνον δὲν εἶναι ἀνεπίδεκτος ἐλευθεριῶν, ἀλλὰ καὶ ὅτι δι' αὐτῶν καὶ μόνων συνεταῖς ὀργανισμένη θελεῖ εὐοδωθῆ ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ πολιτικοῦ (*Β'. 574—649).

Τοιοῦτον εἶναι τὸ σπουδαῖον τοῦτο σύγγραμμα, ὅπερ δικαίως ὀνομάσθη τὸ σπουδαιότατον καὶ ἀξιολογώτατον τῶν συγχρόνων περὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ οὐ τινος ἀμυδρᾶν τινα μόνον γνώσιν παρέχον· διότι εἶναι ὡς τι θαυμάσιον μωσαϊκὸν ὅπερ δὲν ἐπιδέχεται ἐπιτομήν· πλεῖστα δὲ αὐτοῦ χωρία τοσαύτην καλλιτεχνικὴν ἀξίαν ἐμφαίνουσιν, ὥστε μόλις διὰ δοκίμου μεταφράσεως δύναται τις νὰ συλλάβῃ ἐννοιάν τινα αὐτῆς. Τέλος τὸ ἐνδιαφέρον πηγάζει πολλάκις ἐξ ἰδιορρύθμου τινός τρόπου τοῦ παριστᾶν τὰ πράγματα, ἐξ εὐφροσεστάτων ἀντιθέσεων καὶ παραλληλισμῶν, ταῦτα δὲ πάντα συνοπτικῆς ἀνάλυσις οἷα εἶναι ὁ ἡμέτερος οὗτος γυμνὸς πίναξ δὲν δύναται νὰ παραστήσῃ.

Πρὸς τοῦτοις ἐπειδὴ ἡ βίβλος εἶναι γεγραμμένη ὅπως ἀναγνωσθῆ μάλλον ἐν τῇ Δύσει, πολλὰ ἐν αὐτῇ παριστῶνται ἐκ τῆς ὄψεως καθ' ἣν αὐτόθι δύνανται καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῶσι (α). Τέλος δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι τὸ σύγγραμμα ἔχει κυρίως συζητητικὸν, ἀπολογητικὸν καὶ ἀναιρετικὸν χαρακτήρα· ὅθεν εἶναι μακρὰ τις καὶ ποικιλωτάτη ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγόρευσις ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς κοινῆς ἐν τῇ ἐσπερίᾳ Εὐρώπῃ γνώμης· καὶ ὡς τοι-

(α) Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι πρὸς τοῦτοις, ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα αὐτῆς γυνῆ οὕτω θαθέως εἰσέδυσεν εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς ὑποθέσεως ἣν πραγματεύεται, ὥστε καὶ εἰς τὰ μικρότατα νὰ ἐπιτύχῃ· ὅθεν ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ ὅλα τὰ παρατράγημα ἐκεῖνα σφάλματα εἰς ἃ πολλάκις ὑποπίπτουσιν οἱ ξένοι περὶ Ἀνατολῆς γράφοντες, οἷοι· ὁ Γάλλος ἐκεῖνος ὅστις παρευρεθεῖς ἐν Πάτραις κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἀγίου Γεωργίου καὶ ἰδὼν, ὅτι οἱ ἐπισκεπτόμενοι παιδίον τι ἐορτάζον, ἠύχοντο αὐτῷ νὰ ζήσῃ, νὰ μεγαλώσῃ κτλ. δραματικώτερον τὴν εὐχὴν παριστῶντες, ἔγραψεν, ἔτι οἱ Ἕλληνας ἀσπάζονται ἀλλήλους ἔλκοντες ἀλλήλων τὰ ὦτα· ὁμολογῶ δὲ, ὅτι τοῦτο ἐκλόνησε τὴν πίστιν μου εἰς πολλὰς περιγραφὰς ἀνατολικῶν χωρῶν, ἐν αἷς ἀναφέρονται χαιρετισμοὶ διὰ τριτῆς ρίνος κ.τ.λ. Ὁ Γερμανὸς ὁ ἀκούσας ἐν ἑλληνικῷ τινι πλοίῳ μάϊναί (τὰ πανιὰ) καὶ ἔπειτα γράψας ὅτι οἱ Ἕλληνας θαλασσομαχοῦντες καὶ ἀναμιμνησκόμενοι τῆς πατρίδος ἀναφωνοῦσι φιλιτάτη μου Μάνη! ἢ ὁ ἀναγνὼς ἐκεῖνος ἀς μὴ ἔχουν ἀσπρον γνώσιν καὶ σημειώσας, ὅτι οἱ Ἕλληνας διὰ τῆς εὐφρίας τὸν ἔχον ἀνακαλύψει, ὅτι ἡ λευκὴ ἢ τοι ἡ καυκασία φυλὴ εἶναι πασῶν νοσημονεστάτη κτλ. Ἀλλ' οὐδὲν τι τοιοῦτο χάριτι· θεῖα ἔχομεν ἐνταῦθα νὰ σημειώσωμεν· μετὰ πάσης δὲ κρίνοντες τῆς αὐστηρότητος ὅν ἀνευρίσκομεν ὡς πρὸς τὰ τιαυτὰ εἰμὴ δύο παροράματα, οὐδενὸς λόγου ἀξία, ἅπερ εἰς ἀποδείξιν μάλλον τῆς ἀκριθείας τοῦ συγγράμματος ἀναφέρωμεν· ἦτοι τὴν λέξιν τσοῦπα (ἀλβαν. —κόρη) ἐκλαμβανομένην ὡς κύριον ὄνομα (*Α'. 156) καὶ τὸ κλασικὸν τῶν νεοευνόντων ἰδεῖσμα τὸ αὐγοτάριχον, οὗ περ ἀσμένως πάντοτε γέρεται ἡ Δώρα, παριστάμενον ὡς τεχνητὸν τι ἐξ ὠν ἰχθύων φάσμα (*Α'. 323), ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι, ἔταν πρόκηται περὶ μικρῶν, τῶν πραχειροτάτων ἢ γνώσις διαφεύγει πολλάκις καὶ αὐτὸν τὸν ὀφθαλμίστατον καὶ πολυμαθέστατον.

οὗτο μάλιστα ἀρμόζει νὰ κριθῆ παρ' ἡμῖν. Ἀλλὰ διὰ ταῦτα ἐστὶ δυσκολωτέρα ἀποθάνει ἢ συνάψις αὐτοῦ.

Καὶ οὕτως ὅμως πεπείσμεθα, ὅτι οὐ μόνον ἐκπληροῦμεν τὸ κατὰ δύναμιν ἐθνικόν τι καθήκον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν μὴ δυνάμενον ν' ἀναγνώσῃ τὸ πρωτότυπον ὅπως ἀχρηστοὶ δὲν θέλομεν φανῆ. Εὐχόμεθα δὲ, ὅπως ἢ προσφιλῆς αὕτη τοῖς Ἕλλησι συγγραφίς, ἐξακολουθοῦσα τὸν καλὸν τοῦτον ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανῶν ἀγῶνα, δωροφορήσῃ ἡμῖν ταχέως καὶ ἄλλα ἑαυτῆς πονήματα· διότι ταῦτα εἶναι κάλλιστα ἡμῶν κατὰ τῶν δυσμενῶν ἡμῶν ἐχθρῶν ὄπλα, ἅπερ σεμνυνόμενοι αὐτοῖς ἀντιτάσσομεν, μέχρις οὗ κατὰ τὰς βουλὰς τῆς προνοίας, συντελεσθῇ τὸ μέγα τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἀνατολῆς ἔργον.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 13 Μαΐου 1864.

Γ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ.

Π Ο Ι Π Σ Ι Σ.

ΣΤΙΓΜΑΙ ΑΠΕΛΠΗΣΙΑΣ

Κατὰ τὸ Γερμανικόν

ὑπὸ

ΑΙΜΥΓΙΑΣ ΜΑΡΟΥΤΤΖΗ

(Βλέπε Πανδ. ἀριθ. 314).

Hoc erat in votis

... Ogi tempesta

Al nocchier che dispersa.

È tempesta fatal benchè leggera

(P. Metastasio. Betulia liberata).

Ὅπότεν μὲ τὸ παρελθόν τὸ ἐνεστὸς συγκρίνει,
Σκοιζέται τὸ πνεῦμά μου καὶ μ' ἐμπνευσιν ἀγίου
Καταφρυνούστος μάρτυρος τὰ θέλητ' αὐτοῦ βίου
Τὸ κοιμητήριον ποθῶ, κ' ἐλπίδα μου τὸ κρίνω.

ὦ τῆς νεανικῆς ζωῆς γλυκύτατοί μου χρόνοι,
Καθ' οὓς πατρίδα καὶ θεὸν ἠγάπων ἐκ καρδίας,
Ἐρόγατε! Δέν μ' ἔμειναν ἢ βάσανα καὶ πόνοι
Παντοτεινοὶ συνέταιροι ψυχῆς μου τῆς ἀθλίας.

Λυποῦμαι ὅταν ἢ Αὐγὴ τὸν κόσμον χρωματίζῃ,
Καὶ δὲν με τέρπει ἢ δορκὰς ὅταν 'ς τὰ δάση τρέχῃ
Ὅτε ὁ ῥόαξ ὁ λαμπρὸς ποῦ τὴν κοιλάδα βρέχει
Καὶ ὡς θεὸς εὐργετῶν τ' ἀνθὴ τῆς γῆς ποτίζει.

Καὶ τὸ γλυκοκελάδημα τῆς λάλου ἀηδόνος
Ἄντι τῆς συγκινήσεως ποῦ πρῶτον μοὶ παρεῖχε
Τοῦ πονεμένου στήθους μου νομίζεις εἶναι στόνος
Ἡ θρῆνος μάννας π' ἔθαψε τὸ μόνον τέκνον εἴχε.

Ἐ τὰ μαραμμένα χεῖλη μου, εἰς τὸ σπυροῦ μου βλέμμα
Εἰς τὸ ὀλίγον ποῦ 'ς αὐτὰς τὰς φλέβας ἔμειν' αἷμα
Σὲ διακρίνω, θάνατε! ποῦ μ' ὀδηγεῖς 'ς τὸ μνήμα.
Πλὴν διατὶ σκληρότατε, σιγᾶ σιγᾶ βροῖζεις
Καὶ τὸν ὄξυν σου πέλεκυν, ἐμπρὸς μου ἀκονίζεις;
Λυπήσου με καὶ κόψε μου ζωῆς τὸ μαῦρον νῆμα.

Φίλοι πιστοὶ ἀκολουθοῦν τὸ νεκροκράδ' ἄλλων
Τέκν' ἀδελφοὶ ἢ σύζυγος ποῦ μένει εἰς χρεῖαν
Πλὴν τὸ ἴδικόν μου λείψανον χωρὶς ἀκολουθίαν
Θά σοὶ τὸ φέρει ἱερεὺς μόνος πένθιμος ψάλλον

Κατεργασμένα μάρμαρα ἔχουν ὡς τάφοι ἄλλοι
Καὶ κίονες βαστάζουσι τὸ μνήμα τῶν μεγάλων
Ἄπο τὴν Ἰῆν πλὴν ἐξελθὼν αὐτὴν ἅς ἔχω σῆμα·
Οὐδεὶς ποτε θέλει ζητεῖ τὸ ἴδικόν μου μνήμα.

Ποῦ θὰ δεικνύει μόνη

Πένθιμος ἀνεμίωνη.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

ΙΟΥΝΙΟΥ 1, 1864.

Ὁ βασιλεὺς ἐπισκερθεὶς πολλὰ τῆς Ἑλλάδος μέρη, ἔφθασεν ἐπὶ τέλος εἰς Κέρκυραν τὴν 25 τοῦ λήξαντος μηνός· ἐγένετο δὲ πανταχοῦ δεκτὸς μετ' εὐφημιῶν καὶ ἀγαλλιᾶσεως. Ἐάν ὁ λαὸς τῶν ἐπαρχιῶν, λαθῶν πικρὰν πείραν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἐνόησε καλῶς ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶναι ἡ κυρία κρητὶς καὶ βᾶσις τῆς κοινῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας, ἐπομένως δὲ καὶ ἡ ἐγγύτης τῶν κατ' ἴδιαν συμφερόντων, δὲν θέλει βεβαίως παύσει ὑποστηρίζων αὐτὸν θερμῶς διὰ τῆς ἰδίας ἀγάπης, οὔτε θέλει πλέον χορηγεῖ τὴν ἐλαχίστην προσοχὴν εἰς τὴν ἐξ Ἀθηνῶν παραφροσύνην, ἰδιοτέλειαν καὶ ἐμπάθειαν.

Ἡ ἐνωσις τῆς ἀδελφῆς Ἑπτανήσου ἐτελέσθη τέλος πάντων τὴν 21 τοῦ παρελθόντος Μαΐου, ἀναχωρησάντων τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων καὶ κυβερνητῶν, καὶ κατασταθέντων ἑλληνικῶν. Εὐλογημένη ἡ ὥρα!

Οἱ μαθηταὶ τοῦ ἐν Λαμίας γυμνασίου ἐστασίασαν κατὰ τῶν ἰδίων καθηγητῶν. « Ἀναρχίας δὲ μείζον οὐκ ἔστι κακόν ».

Τοὺς κατοίκους τῆς πρωτευούσης κατεφόβησαν πρό τινων ἡμερῶν ληστρικαὶ τινες τολμηρόταται πράξεις γενόμεναι ἐντὸς αὐτῆς τῆς πόλεως· καὶ ὅμως ἤσαν πλασταὶ, φιλελευθέρως τελεσθεῖσαι ὑπὸ νέων φιλελευθέρων, ἐξ ἐκείνων οἵτινες κατεφλέγοντο ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς εἰλικρινοῦς ἐφαρμογῆς τοῦ συντάγματος,